

Turun ammattikorkeakoulu

Terveysala

Terveyden edistäminen

2012

Marika Lindholm

KUVATAIDETTA MUISTISAIRAIDEN VANHUSTEN ILOKSI

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Marika Lindholm

KUVATAIDETTA MUISTISAIRAIDEN VANHUSTEN ILOKSI

Tämän kehittämisprojektin tarkoituksena oli kuvataiteen keinoin ylläpitää muistisairaana vanhuksen toimintakykyään, tuoda iloa hänen elämäänsä ja rohkaista vanhusta käyttämään omia jäljellä olevia voimavaroja. Kehittämisprojektin tavoitteena oli luoda toimintamalli kuvataiteen käytöstä osana muistisairaana vanhuksen hyvää arkea.

Taideakatemian kuvataiteen AMK opiskelijat suunnittelivat ja toteuttivat kuvataidetyöpajan, joka kokoontui Kaarinakodissa viisi kertaa. Kuvataidetyöpajaan osallistui neljä Kaarinakodissa asuvaa muistisairasta vanhusta. Työpajan aikana kuvataidetta lähestyttiin monelta suunnalta. Rajana oli vain mielikuvitus ja käytössä oleva materiaali. Opiskelija ja vanhus muodostivat työparin. YAMK opiskelija toimi projektipäällikkönä.

Kehittämisprojektiin kuului soveltavan tutkimuksen osio, jossa sovellettiin laadullista tutkimusta. Soveltavan tutkimuksen tavoitteena oli kuvata kuvataidetyöpajan kokemuksia osallistujien, toteuttajien ja henkilökunnan näkökulmasta. Aineisto kerättiin järjestämällä kolme erillistä ryhmähaastattelua vanhuksille, opiskelijoille ja Kaarinakodin henkilökunnalle. Työpajoihin osallistuneet vanhukset saivat iloa ja sisältöä arkeen. Vanhukset nauttivat työpajatoiminnasta ja etenkin opiskelijoiden jakamattomasta huomiosta.

Kehittämisprojektin aikana saatujen kokemusten, havaintojen ja soveltavan tutkimus osion tulosten pohjalta syntyi toimintamalli. Toimintamalli on hyödynnettävissä, kun suunnitellaan kuvataidetyöpajatoimintaa muistisairaille vanhuksille, jotka asuvat hoitolaitoksissa. Toimintamalli helpottaa käytännön järjestelyitä.

Taiteen ja kulttuurin avulla pystytään tukemaan vanhuksen elämänhallinnan tunnetta. Kuvataide on yksi väline muiden joukossa, jonka avulla vanhus pystyy ilmasemaan itseään ja näin saadaan vanhuksen oma ääni kuuluviin.

ASIASANAT: Muistisairaus, vanhus, taide, kulttuuri, hoitotyö

Marika Lindholm

JOY TO MEMORY ILLNESSES PEOPLE WITH ART INTERVENTION

The aim of this development project was to maintain functional ability of the elderly with art interventions. The aim was also to provide the elderly with joy and encourage them to recognize and use their own resources. The aim of this development project was to create a new model for how to use art as a part of good life for old people who have memory illnesses.

Five art interventions were organized in Kaarinakoti during the development project. An academic student of fine arts planned and implemented the art interventions. Four elderly with memory illnesses participated in the interventions. The elderly and students worked as a team. Teams used various ways of working. The limiting factor was only imagination and used materials. The Project Manager was responsible for the arrangements.

The development project used applied research and a qualitative study. The aim of applied research was to describe the experience of art interventions from the perspective of participants (elderly), implementers (students) and personnel. The research material was collected by organizing three separate group interviews (elderly, students, personnel).

The new model was based on the findings and experiences which were observed during the development project. The applied research results were also used while creating a new model. The elderly felt that the art interventions were meaningful. The art interventions gave a joy to the elderly.

The model can be used when planning art intervention for memory illnesses people. The model will facilitate the practical arrangements. Art interventions are one way of supporting memory illness people to express themselves and activate them.

KEYWORDS: memory illnesses, elderly, art, culture, nursing

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TAIDE JA KULTTUURI OSANA MUISTISAIRAAAN HYVÄÄ ELÄMÄÄ	7
2.1 Muistisairaudet	7
2.2 Muistisairaahan oikeus hyvään arkeen	9
2.3 Taide, kulttuuri ja niiden merkitys terveydelle	10
2.4 Taidetoiminta osana vanhuksen hyvää ja mielekästä arkea	11
2.5 Taide ja kulttuuri hoitotyössä	12
3 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET	13
4 KAARINAKOTI KEHITTÄMISPROJEKTIN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	14
4.1 Kaarinakoti	14
4.2 Kaarinankodin toiminta-ajatus, arvot ja hoidon periaatteet	15
4.3 Ryhmään valikoidut osallistujat	15
5 KEHITTÄMISPROJEKTIN ORGANISAATIO JA TOTEUTUS	16
6 SOVELTAVAN TUTKIMUKSEN OSIO	20
6.1 Soveltavan tutkimuksen osion tavoite ja tarkoitus	20
6.2 Aineiston keruu ja analysointi	20
6.3 Kohderyhmät ja ryhmähaastattelujen toteutus	22
6.4 Tulokset	23
6.4.1 Havainnot ja vanhuksista ja heidän omia kokemuksia työpajasta	23
6.4.2 Opiskelijoiden kokemuksia ja ajatuksia työpajoista	25
6.4.3 Henkilökunnan näkemyksiä työpajoista	28
6.5 Eettisyys ja luotettavuus	30
7 TOIMINTAMALLI KUVATAIDETYÖPAJAN JÄRJESTÄMISEEN	32
8 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI	40
9 KEHITTÄMISPROJEKTIN POHDINTA JA JATKOKEHITTÄMISHAASTEET	42
LÄHTEET	45
LIITTEET	48
Liite 1. Saatekirje	48
Liite 2. Osallistumislupa	49
Liite 3. Kysymysrunko haastatteluihin	50
Liite 4. Analyysin prosessi esimerkki opiskelijoiden ryhmähaastattelusta.	51

KUVIOT

KUVIO 1: Kehittämiprojektin kulku.	16
KUVIO 2: Projekti organisaatio.	17
KUVIO 3: Kuvataidetta lähestyttiin työpajan aikana eri keinoin ja työvälinein.	19
KUVIO 4: Kuvataidetyöpajan toimijat.	34
KUVIO 5: Onnistunut kuvataidetyöpaja muodostuu palasista.	38

1 JOHDANTO

Taiteella - ja kulttuuritoiminnalla on monenlaisia merkityksiä kaikenikäisten ihmisen hyvinvoinnille. Taiteella on oma erityinen merkitys elämyksenä ja taidenautintona. Tutkimuksissa taiteen ja kulttuurin on osoitettu olevan yhteydessä ihmisen koettuun terveyteen, parempaan työkykyyn sekä hyvän elämään. Taidetta voidaan hyödyntää myös kuntoutuksessa. Kulttuuritoiminta synnyttää yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka puolestaan auttavat ihmistä hallitsemaan paremmin elämänsä. Kiinnostus taide- ja kulttuuritoimintaan säilyy osana ihmisen identiteettiä läpi elämän, eikä se häviä vaikka asuinpaikka muuttuisikin omasta kodista hoitolaitokseksi. (Liikanen 2010, 27–31; OPM 2010.)

Muistisairaudet ovat merkittävin syy laitoshoidon siirtymiselle. Muistisairaiden määrä laitoshoidossa on jo suuri ja väestön ikääntyessä määrä kasvaa entisestään. Sairastuneiden kasvava määrä haastaa kehittämään muistisairaille suunnattuja palveluja ja hyvää hoitoa. Hoitolaitoksissa tulisi pyrkiä muistisairaahan hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseen. Muistisairaiden hyvinvointia on mahdollisuus edistää muun muassa mielekkäällä ryhmätoiminnalla, joka tukee yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Virkola 2009, 146.)

YAMK -opinnäytetyönä toteutettiin kehittämisprojekti, jossa taideakatemiaan kuvataiteen opiskelijat toteuttivat kuvataidetyöpajan Kaarinakodissa syksyllä 2011. Kuvataidetyöpajaan osallistui neljä Kaarinakodissa asuvaa muistisairasta vanhusta. Projektin tuloksena luotiin vanhuksen arkea ja elämänhallintaa tukeva kuvataiteen työpajamalli. Mallin luomisessa hyödynnettiin soveltavan tutkimuksen osiosta saatuja kokemuksia ja tuloksia.

2 TAIDE JA KULTTUURI OSANA MUISTISAIRAAN HYVÄÄ ELÄMÄÄ

2.1 Muistisairaudet

Muistisairaus on kansantauti. Suomessa on yli 120 000 muistisairautta sairastavaa ihmistä. Muistisairaiden määrä kasvaa maassamme joka vuosi 13 000 tautitapauksella. Muistisairaus ei ole pelkästään iäkkäiden sairaus vaan noin 7000 -10 000 työkäistä sairastaa jotakin etenevää muistisairautta. Eliniän noustessa muistisairaiden määrä tulee kasvamaan ennusteiden mukaan, sillä ikä on suurin yksittäinen muistisairauden riskitekijä. (Käypä hoito 2010.)

Muistisairaudella tarkoitetaan sairautta, jossa muistin lisäksi heikkenee myös muut tiedonkäsittelyn alueet. Sairaus heikentää muun muassa toiminnan ohjausta, kielellisiä toimintoja ja hahmottamista. Etenevät muistisairaudet johtavat useimmiten dementiaan. Dementia ei ole erillinen sairaus vaan oireyhtymä. Se voi olla ohimenevä, etenevä tai pysyvä tila. Dementian aiheuttajana voivat olla hyvin moninaiset ja vaihtelevat neurologiset syyt. (Wierenga & Bondi 2011, 37.) Yleisimmät muistisairaudet ovat Alzheimerin tauti, aivoverenkiertohäiriöistä johtuva muistisairaus, Lewyn kappale-tauti, otsalohkorappeutumasta johtuva muistisairaus sekä Parkinsonin taudin muistisairaus. (Erkinjuntti ym. 2010, 19.)

Alzheimerin tauti on yleisin muistisairaus, jonka esiintyvyys lisääntyy iän myötä. Käypä hoito -suosituksen (2010) mukaan 70 % kaikista etenevää muistisairautta sairastavista sairastaa sitä. Alzheimerin tauti on etenevä aivosairaus, joka hitaasti ja asteittain tuhoaa muistin toimintaa vaikuttaen ajatteluun, uuden oppimiseen ja arjessa selviytymiseen. Arjessa selviytyminen heikkenee, sairauden tunto katoaa ja sairaus voi tuoda mukanaan haastavaa käyttäytymistä. Sairauden edetessä avuntarve kasvaa entisestään ja jossain vaiheessa on edessä siirtyminen laitoshoidon. Alzheimerin tauti vaikuttaa myös toiminnan ohjaukseen, hahmottamiseen ja kielellisiin toimintoihin.

Parantavaa hoitoa ei ole vielä olemassa vaan lääkehoidon keskeinen tavoite on hidastaa taudin etenemistä, pitää yllä jäljellä olevaa toimintakykyä ja siten lisätä hyviä toimintakykyisiä vuosia. (Padilla 2011, 487- 488: Pirttilä & Erkinjuntti 2010, 121–124.) Lääkehoidolla pystytään jonkin verran vaikuttamaan myös käytösoireisiin, mutta hyvin vähän itse muistin toimintaan (Wierenga & Bondi 2011, 42).

Aivoverenkiertoperäinen muistisairaus on toiseksi yleisin, noin 15–20% sairastuneista sairastaa sitä (Käypä hoito 2010). Sairaudelle on tyypillistä, että se etenee portaittain välillä pysähtyen jopa kohentuen, välillä taas tulee äkillisiä pahenemisvaiheita sekä sekavuutta. Osa älyllisestä toiminnasta saattaa säilyä pitkään, osa taas on heikentynyt heti sairauden alkuvaiheesta lähtien. Toiminnan ohjauksen ongelmat ovat usein suurempia kuin muistin ongelmat. (Erkinjuntti ym. 2009, 134.)

Lewyn kappale -tauti, otsalohkorappeutumasta johtuva muistisairaus ja Parkinsonin taudin muistisairaus ovat harvinaisempia kuin edellä mainitut. Lewyn kappale – taudissa selkeät muistioireet eivät ole tyypillisiä sairauden alkuvaiheessa. Sairaudelle ovat tyypillisiä Parkinsonin taudille tyypilliset oireet kuten jäähmeys, hidas kävely. Sairauteen kuuluu säännöllisesti toistuvat näköharhat. Erityistä huomiota tulee kiinnittää fyysisen toimintakyvyn säilyttämiseen ja ylläpitoon. Otsalohkorappeumasta johtuva muistisairaus alkaa usein luonteenpiirteen muutoksilla. Sairaus etenee asteittain ja ilmenee erilaisina oireina muun muassa arvostelukyvyn heikkenemisenä, estottomuutena, tunteiden latistumisena, levottomuutena ja apatiana. Sairauden edetessä puhuminen vähenee, sanat sekoittuvat ja lopulta häviävät kokonaan. Hoidossa on hyvä muistaa, että persoonallisuuden muutokset johtuvat aivojen sairaudesta. Parkinsonin tautiin liittyy sairauden edetessä henkisen toimintakyvyn heikentymistä. Hoidossa lääkityksen lisäksi liikunnalla ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämisellä voidaan katsoa olevan merkitystä myös henkisen toimintakyvyn hitaampaan heikkenemiseen. (Alzheimer Europe 2012; Erkinjuntti ym. 2009, 141–151.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa etsitään ratkaisuja, joiden avulla pystyttäisiin vastaamaan muistisairaiden määrän kasvusta johtuvaan palvelutarpeen lisääntymiseen. Palvelujen sisältöjen monimuotoistamiseen haetaan myös ratkaisuja. Muistisairaana ihmisen hyvä hoito tulee nähdä kokonaisuutena ja hoitoa sekä palveluja tulisi saada sairauden kaikissa vaiheissa. Etenevä muistisairaus on laaja-alainen uhka niin muistisairaalle kun hänen läheistensä hyvinvoinnille. Sairauden edetessä ihminen menettää vähitellen kyvyn toimia ja huolehtia itsestään, sairauden loppuvaiheessa hän on melkein poikkeuksetta riippuvainen toisen ihmisen avusta ja huolenpidosta. Kaikista sairausryhmistä muistisairaudet aiheuttavat ikääntyneille ihmisille eniten palvelun tarvetta ja ne ovat laitoshoidon joutumisen pääsyy. (Sulkava ym. 2008, 9.)

Kansallisella muistiohjelmalla varaudutaan muistisairaiden määrän kasvuun. Muistisairaiden määrä kasvaa nopeasti. Etenevät muistisairaudet ovat merkittävä kansanterveydellinen - ja taloudellinen haaste. Varautumista tähän voidaan parantaa. Muistiohjelman yhtenä tavoitteena on herätellä päätöksentekijöitä huomioimaan muistisairaudet entistä paremmin. Ohjelma sisältää toimenpiteitä, joiden avulla pystytään rakentamaan muistiystäväallinen Suomi. Muistisairautta ei pitäisi hävetä. Hyväksyvä, avoin ilmapiiri ja asenteet vaikuttavat siihen, että muistisairas voi elää tasavertaisena muiden ihmisten kanssa”. (STM 2012.)

2.2 Muistisairaana oikeus hyvään arkeen

Elämänlaatu merkitsee eri ihmisille eri asioita. Useimmiten elämänlaadulla tarkoitetaan hyvää elämää ja sen edellytyksiä (Luoma 2008, 74). Muistisairaalla ihmisellä on oikeus aikuisen minäkuvaa tukevaan toimintaan, monimuotoisiin elämäkokemuksiin sekä hyvää ja mielekkääseen arkeen. Hoidossa tulee kiinnittää erityistä huomiota jäljellä oleviin voimavaroihin ja taitoihin. Onnistumisen kokemusten kautta pystytään tukemaan sairastuneen kyvykkyyttä ja oman arvon tunnetta ja siten lisäämään siten elämänlaatua. Avainsanoja ovat kannustus, innostus, rohkaisu, oivaltaminen, uskallus ja tekemisen ilo. (Gränö 2006, 51.) Lääkkeettömät toimintamuodot, jotka edistävät muistisairaana

vanhuksen toiminnallista itsenäisyyttä ovat elämänlaadun kannalta erittäin tärkeitä ja niiden on katsottu olevan myös kustannustehokkaita (Yu & Kolanowski 2006, 4-5).

Muistisairauden mukanaan tuomat muistin ja kognitiivisen toimintakyvyn muutokset johtavat erityisiin tuen tarpeisiin niin kotona kuin hoitolaitoksessa. Muistisairaus vaikuttaa laajasti koko toimintakyvyn alueella niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseen toimintakykyyn. (Sulkava ym. 2008, 11.) Muistisairaahan ihmisen kuntoutus kannattaa. Kuntoutuksen on todettu parantavan henkistä hyvinvointia, vähentävän haastavaa käyttäytymistä ja parantavan muistisairaahan elämänlaatua. Kuntoutus tulisi toteuttaa yksilöllisesti ja oikea-aikaisena sairauden kaikissa vaiheissa. (Sulkava ym. 2008, 11–12.) Kuntoutuksella pyritään hyvään ja mielekkääseen elämään, jossa sairastunut pystyy hyödyntämään omia jäljellä olevia voimavaroja (Gränö & Pikkarainen 2010, 263).

Muistisairaahan kuntoutuksessa puhutaan voimaantumisesta, jolloin sillä tarkoitetaan elämän hallintaa ja sen saavuttamista, itsenäisyyttä ja tasa-arvoista elämää ja osallisuutta yhteisössä. Voimaantuminen ilmenee muun muassa itseluottamuksena ja elämän hallinnan tunteena. (Gränö ym. 2006, 12.) Muistisairaajat saatetaan Virkolan (2009) mukaan nähdä liian usein avuttomina ja sairauden runtelemina. Heidän voimavaransa jää hyödyntämättä, koska sairastuneen ei nähdä enää kykenevän osallistumaan esimerkiksi ryhmätoimintaan. Sairaus heikentää väistämättä toimintakykyä ja vaikeuttaa arjessa selviytymistä, mutta silti aina tulisi tunnistaa ihmisen voimavarat ja elämäkokemus.

2.3 Taide, kulttuuri ja niiden merkitys terveydelle

Ihmisellä on tarve kokea ja tehdä oma elämä mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Taide ja kulttuuri ovat keskeisiä elementtejä ja rakennusaineita joista hyvä arki ja elämä pystytään rakentamaan. Ihmisen omat elämykset, luovat voimavarat, osallisuus ja kanssakäyminen toisten ihmisten kanssa mahdollistavat

voimaantumisen, itsensä kehittämisen ja laaja-alaisen toimintakyvyn ylläpidon. (OPM 2010.) Taiteen ja kulttuurin kautta saadut elämykset ja esteettisyys merkitsevä eri ihmisille eri asioita, useimmille ne ovat hyvän elämän edellytys. Osalle kulttuuri on harrastus, toinen ei voisi elää ilman sitä, kolmannelle se on keino irtautua hetkellisesti arjesta, sairauksista sekä kokea elämyksiä. Tärkeintä on vapaus saada valita oma elämysmaailmansa riippumatta siitä missä asuu. (Liikanen 2004, 65.)

Taiteesta on kiistelty taiteen filosofiassa ja siitä on kirjoitettu runsaasti, mutta täysin selkeitä määritelmiä siitä ei ole. Aina on siis mahdollisuus ja lupa etsiä vastauksia ja ammentaa aineksia jo olemassa olevasta varastosta, kiistäen ja edelleen kehitellen. Taiteessa luodaan ja jaetaan muotoja ja merkityksiä. Taide peilaa ja tulkitsee. Taide muuttaa todellisuuksien hahmottamista, havaitsemisen, kokemisen ja tuntemisen käytäntöjä. Taiteella on kyky laittaa aistit, tunteet ja mieli liikkeelle sellaisin tavoin, mihin on muilla keinoin vaikea päästä. (Bardy 2007, 21.) Taiteen voima piilee siinä, ettei voi etukäteen olla varma millaisia merkityksiä ja kokemuksia se synnyttää, siksi se on myös hieman epävarma käytäntö (Krappala & Pääjoki 2003, 13).

2.4 Taidetoiminta osana vanhuksen hyvää ja mielekästä arkea

Taidetoiminta tarjoaa Hohenthal-Antin (2006) mukaan vanhukselle arvostusta, osallisuutta ja elämän makuista elämää. Taide voi vaikuttaa vanhuksen elämänlaatuun ja merkityksellisyyden tunteeseen. Ihmisen on tärkeää saada toteuttaa itseään myös vanhemmalla iällä. Luovien voimavarojen hyödyntäminen ja käyttöönotto sekä itsensä toteuttaminen ja osallistuminen ovat ihmisarvoa ja merkitystä tuottavaa riippumatta iästä. Taidetoiminta voidaan nähdä hyvän ja henkisesti rikkaan vanhuuden yhtenä voimavarana. Taide ja luova toiminta antavat toivoa ja vähentävät eristäytymistä ja masennusta (Hannemann 2006, 59; Hohenthal – Antin 2006, 19.)

Tutkimuksissa taiteen keinoin toteutettu ryhmätoiminta on osoittautunut toimivaksi tavaksi aktivoida vanhusta sosiaalisesti. Ikääntyneiden

yksinäisyystutkimuksessa ryhmäkuntoutuksen on todettu parantavan yksinäisyydestä kärsivien vanhusten muistitoimintoja, terveyttä ja psykososiaalista hyvinvointia. (Pitkälä ym. 2005, 59–60.) Aktiiviset ryhmäläiset olivat terveempiä kuin kontrolliryhmä, käyttivät vähemmän lääkärin palveluja ja lääkkeitä, olivat virkeämpiä ja osallistuivat aktiivisesti sosiaaliseen elämään (Cohen 2006, 12). Taiteella näyttää olevan Seppäsen (2006) mukaan olevan elämänlaatua, onnellisuutta ja levollisuutta lisäävä vaikutus. Luovan toiminnan avulla voidaan avata ikkunoita ihmisen sisäisiin tunteisiin. Erilaiset luovan toiminnan muodot, kuten musiikki, tanssi ja maalaaminen, näyttävät lisäävään hyvinvointia myös hoitolaitoksissa. Edellä mainittuja ilmaisumuotoja on käytetty perinteisesti erilaisten sairauksien hoitomenetelminä. (Hannemann 2006, 59-65; Nuutinen 2007, 164.) Taidetta ja kulttuuritoiminnan, vapaa-ajan harrastamisen on todettu olevan yhteydessä myös pidempään elinikään. Terveystiedon edistämisen ei pitäisi keskittyä pelkästään tavanomaisiin riskitekijöihin vaan pitäisi myös pyrkiä edistämään vapaa-ajantoimintaa; sosiaalista, kulttuurista ja uskonnollista toimintaa. Yhteiskunnan tulisi mahdollistaa ja järjestää aktivoivaa toimintaa myös hoitolaitoksissa oleville vanhuksille. (Hyypä ym. 2005, 10–11.)

2.5 Taide ja kulttuuri hoitotyössä

Kiinnostus taide- ja kulttuuritoimintaan säilyy osana ihmisen identiteettiä läpi elämän, vaikka elinympäristö muuttuisikin kodista laitokseksi. Monen pitkäaikainen koti on hoitolaitoksessa. Hoitoyhteisön velvollisuutena on antaa ihmiselle mahdollisuus luovuuteen, elämyksiin ja tukea asukkaalle omaa kulttuuritaustaa siten madaltaa kynnyksiä myös laitoksen ja yhteiskunnan välillä. Taide-elämykset tulisi voida sovittaa aina omiin kiinnostuksen kohteisiin ja kulttuuritaustaan. Ihminen, joka on ollut luova koko ikänsä, säilyttää luovuutensa kykyjensä rajoissa myös laitoksessa. (Hyypä & Liikanen 2005, 105; Liikanen 2004, 64–65).

Taiteen ja kulttuurin keinoin voidaan kehittää hoitotyöhön uusia keinoja ja saada siten lisää sisältöä hoitolaitoksessa asuvien vanhusten arkeen. Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kuntoutumisen tukena voidaan käyttää taiteen eri

muotoja muun muassa kuvataidetta ja musiikkia. Taiteen keinoin voidaan edistää koettu terveyttä, virkistää mieltä ja heikkenevää muistia. Taide aktivoi muistia ja nostaa esiin voimavaroja, jotka heikentynyt kommunikaatiokyky on kätkenyt. Muistisairaahan kyky ottaa vastaan taidetta näyttää säilyvän pitkään. (Hyypä & Liikanen 2005, 134, 149; Liikanen 2004, 69.)

Hoitolaitoksiin tarvittaisiin uudenlaista päivärutiineja rikkovaa sosiokulttuurista toimintaa, joka toisi lisää sisältöä vanhusten arkeen. Tavoitteena on, että yksilölliset kulttuuri- ja taideharrastukset olisivat osa hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Hoitoympäristön viihtyvyys ja kodinomaisuus tukevat myös hoitoa ja henkilökunnan työhyvinvointia. (Liikanen 2010, 25.)

Arjen rakentuminen on hoitolaitoksissa erilaista kuin kotona. Ihanne tilanteessa sitä ovat rakentamassa asukkaat yhdessä henkilökunnan kanssa. Viranomaiset lasketaan mukaan rakentajiin, sillä puitteet ovat paljolti kiinni heidän päätöksistään. Sosiokulttuurinen innostuminen käsittää kaiken sen, mitä laitoksissa jo tapahtuu. Se ei ole mitään erillistä vaan koko toiminnan katsotaan silloin perustuvan innostumisen filosofiaan ja henkeen. Yksinkertaisuudessaan sosiokulttuurisella innostumisella tarkoitetaan asukkaiden mahdollisimman täyteläisen arjen takaamista. Asukkaiden perustarpeista huolehtimisen lisäksi tuetaan heidän sosiaalista elämää. (Kurki 2007, 100.)

3 KEHITTÄMISPROJEKTIN LÄHTÖKOHDAT, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Kaarinakodissa toteutettu kehittämisprojekti oli yksi Hyvä arki vanhukselle -hankkeen kuudesta kehittämisprojektista. Hyvä arki vanhukselle -hankkeen näkemyksen mukaan vanhuksella on takanaan oma kokemusmaailma, josta hän ammentaa voimavaroja arjessa selviämiseen (Rautiainen ym. 2010,3-8.) Turun Ammattikorkeakoulun Taideakatemia opiskelijat toteuttivat kehittämisprojektin toiminnallisen sisällön, kuvataidetyöpajan syksyllä 2011.

Terveyden edistämisen YAMK -opiskelija toimi projektipäällikkönä vastaten kehittämisprojektista kokonaisuutena sekä siihen sisältyvästä soveltavan tutkimuksen osiosta. Kuvataidetyöpajalla ei tavoiteltu terapeuttisia tuloksia, vaan työpajan tarkoituksena oli tuottaa vanhukselle iloa ja hyvää oloa.

Kehittämisprojektin kohderyhmäksi valikoitui neljä Kaarinakodissa asuvaa vanhusta, jotka henkilökunta oli valinnut osallistumaan kuvataidetyöpajaan. Kehittämisprojektin tarkoituksena oli kuvataiteen keinoin voimaannuttaa vanhusta, ylläpitää hänen toimintakykyään ja rohkaista häntä tunnistamaan ja ottamaan käyttöön omia voimavarojaan. Kehittämisprojektin tavoitteena oli luoda vanhuksen arkea ja elämänhallintaa tukeva kuvataiteen työpajamalli. Mallin luomisessa hyödynnettiin soveltavan tutkimuksen osiosta saatuja tuloksia ja kehittämisprojektin aikana saatuja kokemuksia.

4 KAARINAKOTI KEHITTÄMISPROJEKTIN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Kaarinakoti

Kaarinakoti on Kaarinan kaupungin omistama 120 vuotta vanha vanhainkoti, joka on muutettu tehostetun palveluasumisen yksiköksi 2010. Kaarinakoti tarjoaa tehostettua ympärivuorokautista palveluasumista ikääntyneille yli 65-vuotiaille kaarinalaisille, joiden toimintakyky on heikentynyt eivätkä he enää pärjää kotona edes lisäävun turvin. Kaarinakodissa on kaksi osastoa hoivaosasto ja dementiaosasto. Asukaspaikkoja on yhteensä 45. Asukashuoneet ovat yhdenhengen huoneita. Ruokailu-, sauna- ja kylpytilat ovat asukkaille yhteisiä. Kaarinakodissa on Valkoinen huone elämyksiin, kampaamo, poreallas ja värihuone sekä kerho-/kirjasto-/kokoushuone. (Vanhuspalveluiden laatukäsikirja, 17.)

Kaarinakodin dementiaosasto, missä valkoinen huone, kampaamo ja muut toiminnalliset tilat sijaitsevat, on myös paljon muuta. Kaarinakoti on ollut aikoinaan edelläkävijänä kehittämässä muistisairaiden hoitoa. Dementiaosastolla käytetään muun muassa aromaterapiaa osana hoitoa, siellä on erilaisia kosketusseiniä ja muistoja menneiltä ajoilta. Ympäristö on itsessään hyvin virikkeellinen, sisustukseen ja pieniin yksityiskohtiin on panostettu. Tunnelma on lämmin ja kodinomainen. (Tuomisto, 11.9.2011; Vanhuspalveluiden laatukäsikirja, 16.)

4.2 Kaarinankodin toiminta-ajatus, arvot ja hoidon periaatteet

Kaarinan vanhuspalveluiden laatukäsikirjan (2010) mukaan Kaarinakodin toiminta-ajatuksena on tarjota hoivaa ja hoitoa ikääntyville kaarinalaisille hyvän vanhuuden mahdollistamiseksi. Kaarinakodissa luodaan laitosasumista ja hoivahoitoa tarvitseville iäkkäille henkilöille edellytykset elää, koota yhteen eletyn elämän kokemuksia sekä päättää elämänsä turvallisesti ja arvokkaasti. Työtä ja yhteisön toimintaa ohjaavat arvot ovat totuus, kauneus ja hyvyys. Hoitotyössä keskeisiä arvoja ovat elämä, inhimillisyys ja elämän kunnioittaminen kaikissa tilanteissa. Hoidon periaatteet ovat hyvä perushoito, elämyksiä tarjoava ja toimintakykyä ylläpitävä työtapana, fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja hengellinen turvallisuus ja ihmisen kunnioittaminen yksilönä.

Kaarinakodissa yhdeksi kehittämistarpeeksi oli nimetty viriketoiminnan kehittäminen. Hoito- ja palvelusuunnitelman rinnalle on tarkoitus tehdä asukkaille yksilöllinen virikesuunnitelma. Hyvä arki vanhukselle -hankkeen ja siihen liittyvän kehittämisprojektin katsottiin antavan siihen hyvän sysäyksen. (Tuomisto, R. 2.9.2011.)

4.3 Ryhmään valikoidut osallistujat

Kuvataidetyöpajaan osallistui neljä Kaarinakodissa asuvaa muistisairasta vanhusta. Muistisairaus oli edennyt kaikilla vanhuksilla ja he tarvitsivat hoivaa ja ympärivuorokautista huolenpitoa. Vanhuksilla ei ollut ainakaan ryhmän

aikana havaittavissa haastavaa käyttäytymistä. Vanhukset eivät enää tunnistanee omaa sairauttaan. Heidän toimintakyvyssään oli rajoitteita, mutta ne eivät estäneet ryhmään osallistumista. Henkilökunta valikoi osallistujat ryhmään.

5 KEHITTÄMISPROJEKTIN ORGANISAATIO JA TOTEUTUS

KEHITTÄMISPROJEKTI 2011- 2012

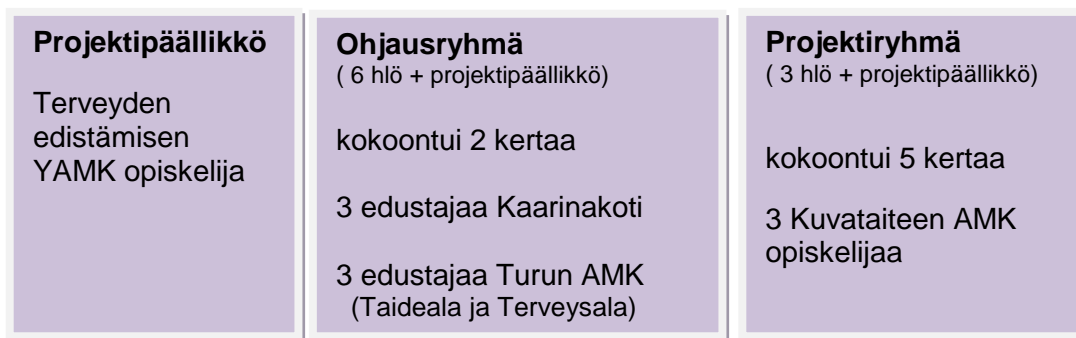
Hyvä arki vanhuksele – kuvataidetta muistisairaiden vanhusten iloksi Kaarinakodissa.

Kuvio 1. Kehittämiprojektin kulku

Kehittämiprojektissa projektipäällikkönä toimi YAMK -opiskelija. Projektipäällikön tehtävänä oli johtaa projektia ja vastata tavoitteiden toteutumisesta. Tehtäviin kuului myös vastata kehittämiprojektin aikataulusta, suunnitelmista, tiedottamisesta ja raportoinnista. Työpajan aikana mitään ylitsepääsemättömiä vastoinkäymisiä ei tullut vastaan.

Projektipäällikön tueksi koottiin asiantunteva ja monialainen ohjausryhmä, joka kokoontui kaksi kertaa kehittämisprojektin aikana. Ohjausryhmään osallistui Kaarinakodin johtaja sekä tiimivastaavat molemmilta osastoilta, Terveysala-tulosalueelta opinnäytetyötä ohjaava opettaja, Hyvä arki vanhukselle -hankkeen projektipäällikkö sekä kuvataidetyöpajasta vastaava kuvataiteen opettaja.

Kuvio 2. Projektioorganisaatio

Projektiryhmä muodostui kolmesta Taideakatemia opiskelijasta, jotka rekrytoitiin mukaan kehittämisprojektiin. Kuvataiteen opiskelijat toteuttivat työpajan osana omia opintojaan. Opiskelijat opiskelivat kuvataiteen ammattikorkeatutkintoa, suuntautuen kuvanveistoon, grafiikkaan ja maalaukseen. Projektipäällikkö perehdytti taideakatemia opiskelijat kohtaamaan vanhuksen ennen työpajan alkua ja kokosi ammattikirjallisuudesta tulostettavan perehdytysmateriaalin opiskelijoille. Perehdytys tapahtui keskustelemalla opiskelijoiden kanssa työpajasta ja sen tarkoituksesta. Opiskelijoille lähetettiin sähköpostilla perehdytysmateriaali, jossa käsiteltiin muun muassa vanhenemista, vanhuutta ja muistisairautta sekä, miten sairaus mahdollisesti ilmenee ja mitä olisi hyvä huomioida työskentelyssä ja kohtaamisessa. Perehdytys ei tapahtunut alustavien suunnitelmien mukaan, koska opiskelijat olivat tiedossa vasta vajaa viikko ennen kuin oli tarkoitus aloittaa työpaja. Perehdytys oli jatkuvaa, ja se tapahtui osittain ennen työpajan varsinaista alkua ja osittain kunkin tapaamiskerran jälkeen käytävän palautetunnin aikana. Muistisairauteen ja sen erityispiirteisiin paneuduttiin hieman syvällisemmin ja käytännöstä saatiin hyviä esimerkkejä joiden pohjalta

pohdittiin sairauden aiheuttamia muutoksia vanhuksen toimintakyvyssä. Opiskelijat saivat Muistiliiton julkaiseman omaisille ja hoitajalle tarkoitetun muistioppaan ja kertoivat sen auttaneen ymmärtämään joitakin tilanteita paremmin.

Keväällä 2011 Taideakatemia opettaja ja projektipäällikkö suunnittelivat yhdessä työpajan käytännön toteutusta. Opiskelijoiden lukumäärästä riippui, kuinka monta vanhusta työpajaan pystyttiin ottamaan. Päädyttiin siihen, että jokainen opiskelija saisi oman vanhuksen työparikseen ja ohjattavakseen. Taideakatemia opettaja oli läsnä työpajassa, ja hänen vastuullaan oli työpajan sisältö, opiskelijoiden ohjeistus ja heidän tavoitteidensa määrittäminen työpajan sisältöön liittyen. Kuvataidetyöpaja toteutettiin Kaarinakodissa syksyllä 2011. Työpaja sujuivat kerta kerran jälkeen paremmin. Työpajaan osallistui neljä vanhusta, kolme opiskelijaa, yksi opettaja ja projektipäällikkö. Taideakatemia opettaja työskenteli yhden vanhuksen kanssa. Kuvataidetyöpaja kokoontui viisi kertaa viitenä peräkkäisenä viikkona ja kuudentena ylimääräisenä kertana pidettiin avajaiset. Muistisairaudesta huolimatta vanhuksset selviytyivät sairauteen nähden hyvin. Tärkeää oli luoda rauhallinen ja kodikas tunnelma, jossa pystyi turvallisesti mielin työskentelemään ja keskittymään omaan tekemiseen. Muistisairaus näyttäytyi lähinnä vaikeutena tehdä valintoja ja päästä työskentelyssä alkuun, työskentely sujui kerta toisensa jälkeen paremmin.

Kuvataidetta lähestyttiin monelta suunnalta, rajana oli vain mielikuvitus ja käytössä oleva materiaali. Työpajan aikana kukin työpari löysi oman yksilöllisen tavan lähestyä aihetta. Ideat syntyivät spontaanisti tekemisen kautta. Opiskelija huomioi työskentelyn aikana vanhuksen yksilöllisyyden, voimavarat ja mielenkiinnon kohteet. Vanhuksen omille ajatuksille oli tärkeää antaa tilaa virrata vapaasti sekä kuunnella häntä ja olla aidosti läsnä.

Muistojen ja keskustelun kautta virittäydettiin tunnelmaan. Värejä sekoittamalla aloitettiin maalaaminen, muistoista muodostui kuva, joka siirtyi paperille. Liikkeelle pystyi lähtemään myös valmiin mallin esimerkiksi kuvan kautta.

Kirjoittaminen oli yksi käytetyistä keinoista, sanontoja, sananlaskuja, runoja pystyi kuvittamaan. Työskentelyssä hyödynnettiin yhden vanhuksen kohdalla hänelle tuttuja ja mieluisia käsitöitä muun muassa villalankaa. Uuden kokeileminen ei ollut alussa helppoa kaikille osallistujille. Kokeilemalla ja käyttämällä erilaisia tekniikoita hyödyksi työskentelyn aikana saatiin aikaiseksi hyvin erilaisia ja persoonallisia lopputuloksia.

Kuvio 3. Kuvataidetta lähestyttiin työpajan aikana eri keinoin ja työvälinein.

Viimeisellä kerralla ennen näyttelyn avajaisia leivottiin pipareita alakerran dementiaosastolla. Piparkakkujen leivontaan sai osallistua osaston muitakin vanhuksia ja vaikkei leipomaan enää pystynytäkään pääsi ainakin mukaan maistamaan jouluisia herkkuja. Henkilökunnalta saatiin hyvää palautetta piparkakutalkoista. Opiskelijat ripustivat osallistujien työt yhteiseen ruokasaliin, jossa avajaiset pidettiin. Avajaisiin osallistui pääasiassa yläkerran hoivaosaston asukkaita ja henkilökuntaa. Työpajassa syntyneet työt jäivät ruokasaliin, missä ne olivat kaikkien asukkaiden, henkilökunnan ja omaisten nähtävillä jonkin aikaa. Tekijät saivat omat työnsä, kun näyttely purettiin.

6 SOVELTAVAN TUTKIMUKSEN OSIO

6.1 Soveltavan tutkimuksen osion tavoite ja tarkoitus

Kehittämiprojektiin kuului soveltavan tutkimuksen osio, jossa sovellettiin laadullista tutkimusta. Soveltavan tutkimuksen tavoitteena oli kuvata kuvataidetyöpajan kokemuksia osallistujien, toteuttajien ja henkilökunnan näkökulmasta. Tarkoituksena oli hyödyntää tuloksia toimintamallin luomisessa.

6.2 Aineiston keruu ja analysointi

Aineisto muodostui vanhusten, opiskelijoiden ja henkilökunnan ryhmähaastatteluista, sekä projektipäällikön havainnoista ja muistiinpanoista, joita tehtiin kehittämiprojektin eri vaiheissa ja ne kirjattiin projektipäiväkirjaan.

Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelu on tehokas tiedonkeruunmuoto, jonka avulla saadaan samanaikaisesti tietoa usealta henkilöltä samaan aikaan (Hirsjärvi ym. 2007, 205). Ryhmähaastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, siten että projektipäällikkö otti esiin muutamia keskeisiä kysymyksiä kunkin ryhmän kohdalla avoimen keskustelun lisäksi. (Liite 4) Osallistujilta kysyttiin millaista oli osallistua työpajaan, mitä ajatuksia osallistuminen herätti, osallistuisitko uudelleen, opitko uutta ja millaisena koit yhteistyön opiskelijan kanssa. Toteuttajilta kysyttiin puolestaan millaista oli työskennellä vanhuksen kanssa, mitä ajatuksia työpaja herätti, mikä oli haastavaa sekä mitä mahdollisesti pitäisi tehdä toisin. Toteuttajilta kysyttiin myös uuden oppimisesta sekä perehdytyksestä ja sen riittävydestä. Henkilökunnalta kysyttiin havaintoja osallistujista ja miten työpaja vaikutti vanhukseen. Kokemuksia työpajan järjestämisestä, yhteistyön sujuvuudesta ja uuden oppimisesta kysyttiin myös. Viimeisenä kysyttiin haasteista ja kehittämisajatuksista. Laadullisessa tutkimuksessa on haastattelun tavoitteena saada värikkäitä ja monipuolisia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2007, 79).

Ryhmähaastattelut järjestettiin vanhuksille ja opiskelijoille joulukuussa 2011 ja henkilökunnalle tammikuussa 2012. Vanhuksia havainnoitiin viiden kokoontumiskerran aikana marras-joulukuussa 2011. Aineisto litteroitiin valikoiden tutkimuskysymysten perusteella.

Ryhmähaastattelun lisäksi aineistonkeruumenetelmänä käytettiin havainnointia. Havainnot kirjattiin projektipäiväkirjaan. Havainnointiin päädyttiin, jotta saataisiin vanhusten kokemukset näkyviksi vaikka he eivät itse niitä pystyisi kuvailemaan sanallisesti. Havainnoinnin avulla pystytään mahdollisesti saamaan välitöntä suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi on todellisen maailman ja elämän tutkimista. Havainnointi on hyvä menetelmä tilanteissa, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja se sopii hyvin etenkin silloin kun tutkittavilla on rajoitteita kielellisessä ilmaisussa. (Hirsjärvi ym. 2009, 213.)

Ymmärtämiseen pyrkivässä tavassa käytetään laadullista sisällönanalyysia ja päätelmien tekoa Hirsjärven (2009) mukaan. Aineisto luetaan läpi moneen kertaan. Samalla tehdään merkintöjä ja etsitään tekstistä sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti kokonaisuuksia ja aiheita. Analyysin pohjalta tehdään omia johtopäätöksiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 224–225.) Sisällönanalyysin tuloksena syntyy käsiteluokituksia, käsitejärjestelmiä, malleja tai karttoja, joiden tavoitteena on ilmiön laaja, mutta tiivis esittäminen. Sisällönanalyysin vahvoja puolia ovat sen sensitiivisyys ja tutkimusasetelman joustavuus. Sisällönanalyysillä tavoitetaan merkityksiä, sisältöjä ja seurauksia. (Kankkunen & Vehviläinen - Julkkunen 2009, 134.)

Aineisto analysoitiin soveltaen sisällönanalyysiä (Hirsjärvi ym. 2009, 162–167). Aineisto luettiin läpi useaan kertaan ja samalla tehtiin merkintöjä ja etsittiin tekstistä sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti kokonaisuuksia ja vastauksia kysymyksiin, joita ryhmähaastattelussa oli esitetty. Aineistot olivat hyvin erilaisia ja ainoastaan opiskelijoiden ryhmähaastattelusta pystyi tekemään syvällisemmän analyysin (Liite 5).

6.3 Kohderyhmät ja ryhmähaastattelujen toteutus

Soveltavan tutkimuksen osion aineistot kerättiin haastattelemalla työpajaan osallistuneita vanhuksia, opiskelijoita ja henkilökuntaa. Vanhusten ryhmähaastattelu järjestettiin viimeisellä tapaamiskerralla avajaisten jälkeen. Vanhuksia havainnoitiin ja heiltä kysyttiin palautetta myös jokaisen tapaamiskerran jälkeen erikseen. Näin pystyttiin varmistamaan, että saadaan vanhusten ääni kuuluviin ja heidän kokemuksensa kirjattua ylös, ennen kuin he mahdollisesti unohtavat osallistuneensa työpajaan. Henkilökunta valitsi asukkaat työpajaan ja siten osallistujat valikoituivat myös ryhmähaastatteluun. Vanhusten ryhmähaastattelu ei mennyt aivan suunnitelmien mukaan. Yksi vanhus ei halunnut osallistua viimeisen päivän ohjelmaan, joten hän ei myöskään osallistunut ryhmähaastatteluun. Ryhmähaastattelu kesti 10 minuuttia. Suurin osa vanhuksista ei pystynyt enää palauttamaan mieleensä työpajaa eivätkä kuvailemaan kokemuksiaan. Ei olisi ollut eettisesti oikein jatkaa ja hämmentää vanhuksia enempää. Muistisairaus vaikutti tässä kohtaa selvästi. Toisaalta tämä oli tiedossa jo kun työpajaa aloitettiin suunnittelemaan. Tämän vuoksi vanhuksia havainnoitiin jokaisella tapaamiskerralla. Vanhuksilta kerättiin myös suullista palautetta työpajasta tapaamisen jälkeen sekä tapaamisen aikana kirjattiin ylös heidän ilmaisemiaan kokemuksia.

Opiskelijat osallistuivat ryhmähaastatteluun, kun kaikki työpaja oli saatu päätökseen. Ryhmähaastattelu järjestettiin Taideakatemiaan tiloissa ennen avajaisia. Opiskelijoita haastateltiin ryhmässä ja heiltä kysyttiin kokemuksia työpajasta aineiston keruun ja analyysin suunnitelman mukaisesti. Ryhmähaastattelu kesti noin tunnin ja sen nauhoitettiin opiskelijoiden luvalla. Ryhmähaastattelun lisäksi opiskelijoiden kanssa käytiin palautekeskustelu, jossa käsiteltiin heidän omia tavoitteitaan opettajan johdolla. Palautekeskustelussa keskityttiin enemmän töiden sisältöön ja tekemiseen taiteen kannalta ja mitä työpaja oli antanut opiskelijoille siitä näkökulmasta. Myös palautekeskustelu nauhoitettiin. Opiskelijat kirjoittivat myös oppimispäiväkirjaa, mutta niitä ei käytetty aineistona vaan opiskelijat kirjoittivat oppimispäiväkirjaa itselleen.

Kaarinakodin henkilökuntaa haastateltiin ryhmässä sitten, kun kehittämisprojektin työpajat ja avajaiset oli pidetty tammikuussa 2012. Henkilökunta valikoitui ryhmähaastatteluun osastojen mukaan. Ryhmähaastatteluun osallistui kolme henkilökunnan edustajaa, sairastumisen vuoksi alkuperäiseen kokoonpanoon tuli pieniä muutoksia. Henkilökunnalta pyydettiin palautetta työpajasta muun muassa arviointia, havaintoja vanhuksista työpaja kertojen jälkeen sekä kehittämisideoita. Ryhmähaastattelu nauhoitettiin osallistujien luvalla.

6.4 Tulokset

Tässä tulososassa esitetään tuloksina vanhusten omia kokemuksia sekä niitä täydennetään havainnoilla, joita heistä tehtiin työpajan aikana projektipäiväkirjan perusteella. Vanhukset eivät kyenneet enää ryhmähaastattelussa juurikaan kuvailemaan kokemuksiaan työpajasta. Jos havaintoja ei hyödynnettäisi, jäisi kuva toiminnasta hyvin yksipuoliseksi, mitä se ei kuitenkaan ollut. Tulososassa esitetään myös opiskelijoiden ja henkilökunnan kokemukset työpajasta haastatteluihin perustuen.

6.4.1 Havaintoja vanhuksista ja heidän omia kokemuksia työpajasta

Vanhuksilta kysyttiin ryhmähaastattelussa kokemuksia työpajasta ja sen sisällöstä. Heiltä pyydettiin palautetta myös kunkin työpaja kerran jälkeen. Kuvataidetyöpaja sai pelkästään positiivista palautetta vanhuksilta ja osallistujat kokivat toiminnan pääsääntöisesti mielekkääksi.

"Kivaa, aika menee nopeasti ..mukavasti. "

"hauskaa oli "

Kysyttäessä millaiselta maalaaminen tuntui alkoivat vanhukset muistelemaan, mitä koulussa oli aikoinaan tehty. Useimmille tuli lapsuus mieleen myös työpajoissa kun he maalasivat ja työskentelivät. Vaikka lapsuus tuli mieleen ja oma työ koettiin kuin " alakoululaisen tekemänä ", se ei kuitenkaan aiheuttanut mielipahaa vaan sille lähinnä naurettiin ja se sai aikaan hilpeyttä.

"mitä mä tässä vielä sotkisin, tulee lapsuus mieleen.. tuntuu niin naurettavalta.. ainakin saa nauraa "

Tekeminen koettiin yleisesti mielekkäänä ja mukavana, mutta eteenkin alussa osa vanhuksista oli epävarmoja ja he pohtivat, osaavatko he maalata ja tuleeko siitä mitään, kun viime kerrasta oli niin paljon aikaa.

"kauheen mielenkiintoista ja mukavaa "

"antakaa anteeksi huonot taitoni "

"tämä on jotain uutta mitä en ole aikaisemmin kokenut "

Vanhukset pitivät opiskelijoista, joiden kanssa työskentelivät. Vanhukset eivät juurikaan muistaneet edellistä tapaamiskertaa. Poikkeuksena tästä oli yksi osallistuja, joka selkeästi pystyi ilmiasemaan odottaneensa, että hänet tultaisiin hakemaan työpajaan.

"olisin voinut hakea lasit, mutta olin niin innostunut kun tulit".

"hän on oikein kiltti ja ihana "

"tykkään teistä kaikista ja hänestä "

Havaintojen ja projektipäiväkirjamerkintöjen perusteella vanhukset nauttivat työpajoista ja eteenkin opiskelijoiden jakamattomasta huomiosta. Yhdessä tekemisellä ja kokemisella oli merkitystä. Merkitys näytti korostuvan eteenkin niillä vanhuksilla, jotka kykenivät vielä muistamaan, kenen kanssa olivat edellisellä kerralla työskennelleet. Kuvataidetyöpaja nosti esiin erilaisia tunnetiloja ja yhdessä tekeminen toi vanhuksille iloa ja hyvää mieltä. Ilmassa oli työpajan aikana odotusta, naurua, hilpeyttä, itsensä voittamista, tyytyväisyyttä, onnistumisen kokemuksia.

”Vanhus kertoo tarinaa ja opiskelija kuuntelee. Kuva piirtyy mieleen ja vanhus yrittää hahmottaa maisemaa paperille siveltimellä. Hymyilyttää, sillä kuva ei vastaa aivan mielikuvia eikä vanhus itse juuri kuvasta selvää saakaan, koska hänen näkönsä on heikentynyt. Ajatuksia ja muistoja virtaa paperille vanhus näkee selvästi sen mitä on tekemässä luonto, eläimet, kotitupa, virtaava vesi ja mielenmaisemat tulevat taas eläviksi. Syntyy myös runo, kaipausta ehkä jäähyväiskirje ystävälle tai rakastetulle. Runo syntyy tekemisen kautta, se tulee jostain syvältä ja ikuisiksi arvoitukseksi jää kenelle se kirjoitettiin.” (ote projektipäiväkirjasta)

Ajoittain ilmassa oli myös epävarmuutta. Työpaja kerran loppupuolella väsymys näyttäytyi osan kohdalla. Yleisesti ottaen vanhukset jaksoivat työskennellä hyvin. Työpajaan osallistui yksi vanhus, joka ei halunnut osallistua kaikkina kertoina. Häntä yritettiin kyllä houkutella, mutta hän kieltäytyi ystävällisesti lähtemästä. Osallistuessaan hän väsyi lopussa selkeämmin kuin muut ja halusi lähteä kesken ryhmän omaan huoneeseensa. Vanhus useimmiten keskeytettiin lempi puuhastaan, kun häntä menttiin pyytämään ryhmään. Voi myös olla, ettei tämän tyyppinen kuvataiteeseen liittyvä toiminta ollut vanhukselle mieleinen toimintamuoto. Tärkeää oli siis antaa vanhukselle vapaus valita.

6.4.2 Opiskelijoiden kokemuksia ja ajatuksia työpajoista

Opiskelijoilta saatu palaute oli positiivista ja työpajat herättivät paljon erilaisia ajatuksia. Kuvataidetyöpajoissa oli opiskelijoiden mielestä paljon mahdollisuuksia. Työpajoja voitaisiin aktiivisesti järjestää vanhuksille, tehdä niitä harkitummin ja pidempiaikaisesti. Toiminta voisi olla myös kurssimuotoista, jolloin saataisiin ehkä enemmän nuoria taiteilijoita ja opiskelijoita mukaan tämältyyppisiin projekteihin. Samalla heitä voisi perehdyttää työskentelemään yhdessä vanhusten kanssa.

”tällainen projekti vanhusten kanssa olisi hyvä kuulua osaksi opintoja.. työskentely avaa portteja itselläkin..”

Kysyttäessä mitä uutta opiskelijat kokivat oppineensa ”mitä ei oltais opittu ” kuvaa hyvin opiskelijoiden kokemuksia uuden oppimisesta. Osalle opiskelijoista oli uutta päästä työskentelemään ja näkemään, millaista on olla vanhus ja asua laitoksessa. Opiskelijoilla oli hyvin erilaiset lähtökohdat: yhdellä hieman kokemusta vanhusten kanssa työskentelystä, toisella ei yhtään, kun taas kolmannella oli vahva oma kokemus muistisairauden vaikutuksista läheiseen ihmiseen. Vanhuksissa opiskelijat näkivät elämäniloa sairauden takana ja kokivat heidät valloittavina persoonina.

”heistä näki paljon sellaista elämää”

”he on siellä laitoksessa sisällä niin heissä on kumminkin niin paljon muistoja..”

Vanhusten kanssa työskennellessään opiskelijat huomasivat kiinnittävänsä huomiota erilaisiin asioihin, kuten omaan puhetapaan. Myös kuuntelemisen merkitys korostui. Alussa opiskelijoitakin jännitti työskentely vanhusten kanssa ja he pohtivat miten, se mahdollisesti voi heijastua vanhukseen. Opiskelijat saavuttivat kuitenkin pian vanhusten luottamuksen.

”Aluksi se hiukan hermostutti kun.. kun tapaa uusia ihmisiä ja tietää et on vieras ihminen, jonka kanssa pitäis lähteä tekemään yhteistyötä.. kyllä siit paljon tuli sellasia onnistumisen tunteita ja tavallaan kun voittaa toisen ihmisen luottamuksen itsellensä. Ja hänkin pelkäsi kovin aloittaa uutta ja oli epävarma... ”

”pitää kuunnella loppuun asti mitä vanhus sanoo, eikä jatkaa mitään hänen sanomisiaan vaan antaa puheen tulla rauhassa, koska vanhus ei ehkä ole vielä lopettanut.”

”ei saa myöskään pelätä sitä lähestymistä, kyllä vanhus varmasti aistii ja huomaa, jos toinen on hyvin epävarma, pelokas ja hermostunutkin sellainen varmaan heijastuu vanhukseenkin sellainen hermostuneisuus. Rohkeasti vaan pitää lähestyä ihmistä.”

Muistisairautta ei koettu rajoittavana tekijänä. Opiskelijat kokivat hyväksi sen, että juuri muistisairauteen oli ehditty heitä hieman enemmän perehdyttämään. Parityöskentely oli hyvin tiivistä ja opiskelijat oppivat hyvin huomaamaan milloin muistisairaus astui kuvaan; vanhus ei pystynyt tekemään kuin yhden asian kerrallaan, vanhus unohti kesken tekemisen, mitä oli ollut tekemässä, vanhus ei kyennyt muistamaan kirjoittamaan omaa nimeään. Osa tilanteista oli myös hämmentäviä opiskelijalle. Ensin vanhus kertoo olevansa hyvin yksinäinen, kun ei ole ketään läheisiä, puolisosokin kuollut. Seuraavalla kerralla vanhus esittelee opiskelijalle lapsenlapsiaan.

”mä huomasin et yhden asian pystyy tekemään kerrallaan ja sit tulee sellanen katkos et ei muista miten pitää jatkaa ja mitä ylipäätään oli tekemässä ”

”.paljon silleen avustusta ja semmosta muistuttamista kaipaa ja myös se kun häntä kävi hakemassa huoneesta niin aina esittäydyttiin ja kerrattiin mihin ollaan menossa ja mitä tekemään ja mihin suuntaan ”

”sitten välillä tulee hahmottamisen vaikeus miten kirjoitetaan oma nimikirjoitus ja sit muistaa oman etunimen mut ei välttämättä omaa sukunimeä.... sit kun näyttää mallia edellisen työn oman käsialan niin sit se tulee heti ”

Haastavana opiskelijat kokivat eteenkin ensimmäisellä kerralla työskentelyssä alkuun pääsemisen ja tutustumisen vanhukseen. Vanhukset tarvitsivat paljon ohjausta ja kannustusta, jotta työskentelyssä päästiin eteenpäin. Haastavaksi koettiin miten paljon vanhusta piti ohjata ja miten saisi kannustettua häntä itsenäiseen työskentelyyn. Vanhuksen puolesta tekemistä pyrittiin välttämään, mutta häntä autettiin tarvittaessa ja tehtiin myös valintoja hänen puolestaan, jos hän niin toivoi. Työskentely sujui kerta kerran jälkeen paremmin.

”se tuntui hienolta kun sai hänet mukaan ja voittamaan sen pelon ja hän pysty ihan hyvin käyttämään hiiltä ja maalatakin ...”

”haastavaa oli saada alku, et se lähtee ja et ne alkaa tekemään.. sit tulee valtava keskittymiskyky.. se paneutu siihen ideaan ja ja aina vaan uppoutu työhön ja tekemiseen.. koko ajan se eteni se työ.”

”miten olis paremmin saanut hänestä itsestään irti just simmosta, et hän viel enemmän itse valitsee värejä ja et vähän niin kuin hänestä lähtis se juttu. Se luominen siitä et aika paljon siinä sai ohjata häntä.. valinta vaikeaa ja sit se meni jo siihen et päätä sinä kun minä en pysty päättämään.. ”

Opiskelijat kokivat saaneensa työpajojen aikana alkukosketuksen ja perehdytyksen vanhuksen kanssa työskentelyyn. Tekemisen kautta he kokivat itsekin kehittyneensä kanssakäymisessä ja pystyvänsä kehittämään itsenäisesti lisää keinoja, miten aktivoida vanhusta. Opiskelijat korostivat vanhusten yksilöllisyyttä ja olisivat kaivanneet hieman ennakkotietoa vanhuksesta, jonka kanssa työskentelivät. Tutustumisen myötä he olisivat pystyneet suunnittelemaan työpajan sisältöä ja varautumaan materiaaleihin paremmin. Perehdytykseen ei pystytty varaamaan aikaa etukäteen, vaan se tapahtui ensimmäisellä kerralla työskentelyn lomassa.

”kaikki ovat erilaisia ja tehneet erilaisia juttuja, joka tulee huomioida työskentelyssä. ”

”tekemisen kautta kehittyi itsekkin yhteistyössä”

”tän kurssin aikana ainakin jo hyvät perehdytykset oli ja niitä keinoja voi aina kehittää ja saada vanhus aktiiviseksi ”

6.4.3 Henkilökunnan näkemyksiä työpajoista

Henkilökunnan kokemuksen mukaan asukkaat pitivät työpajatoiminnasta ja sen saattoi nähdä heidän olemuksestaan. Henkilökunta piti tärkeänä sitä, että opiskelijat olivat niin kokonaisvaltaisesti läsnä ja työskentelivät kukin oman vanhuksen kanssa.

"Dementiapotilaat elää hetkissä eli kun joku on heidän kanssa ja paneutuu ja tehdään jotain yhdessä niin se on se tärkein juttu ja vaik siit ei jäis mitään muistikuvaa ja puolen tunnin päästä ei enää tietäis et on ollut sellasessa hetkessä, niin se on silti arvokas juuri se hetki"

"joku on heitä varten siinä... et tavallaan se et teijän opiskelijat oli niin yhden kanssa.. se oli tosi tärkeetä ... ei olis ehkä pystynyt omatoimisesti tekee tämmöstä"

Yhteistyö opiskelijoiden kanssa koettiin hyväksi ja työpajat koettiin hyvin suunnitelluiksi. Jokaisella opiskelijalla oli oma vanhus ja opiskelijat osasivat hyvin ottaa asukkaan tarpeet huomioon. Työpajojen pitäminen osastolla ei aiheuttanut ylimääräistä levottomuutta. Hyvänä pidettiin sitä, että työpajat järjestettiin dementiaosastolla ja, että henkilökunta oli lähellä ja tarvittaessa saatavilla. Tämän katsottiin luovan turvallisuutta eteenkin asukkaalle.

"Hyvin suunniteltu, kun jokaisella oli oma asukas, osasivat hyvin ottaa asukaat."

"hoitajat lähellä tuli varmasti sellanen tuttu turvallinen olo "

"koin ne sellaisena muisteluna ne ne teidän.. siel tuli sellasta omaa elämää ja tuttuja juttuja.. mä kuulin mitä te teitte siin tuli sellasta muisteluu..."

Kysyttäessä henkilökunnalta, oppivatko he työpajojen aikana jotain uutta, he pohtivat muun muassa, miten tietyt taidot näyttävät säilyvän muistisairaallakin varsin pitkään. Työntekijät kokivat, että muutamien asukkaiden piilossa olleet voimavarat tulivat näkyviksi. Kun työpajat olivat alkaneet, henkilökunta oli kokenut, että monella muullakin asukkaalla olisi ollut potentiaalia osallistua toimintaan.

"kädentaidot..aika moni pystyy tekemään vaikka on pitkällekin dementoitunutkin.. et sit kun on siinä joku turvallinen ympäristö mis istuu ja on.. ja ihan yllättäviä juttuja löytyy joskus"

”tää on viel semmosta et ei tarvita simmosta sorminäppäryyttä.. maalaaminen on varmasti yksi semmonen helppo tapa osallistua”

”ainakin tota en tietänyt et yks asukas piirtää niin hyvin, ihan niin kuin heidän taidoista, väreistä, mieltymyksistä tämmösistä..”

Jos työpajat järjestettäisiin uudelleen, olisi hienoa, jos useampi asukas pääsisi osallistumaan: ehkä opiskelijalla voisi olla kaksi ohjattavaa tai työpajoja voisi järjestää useamman peräkkäinkin. Tällaiselle toiminnalle toivottiin myös jatkoa.

”tää olis kiva kun tämmöstä jatkettais.. toivottais et tällainen yhteistyö jatkuis”

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Soveltavaan tutkimuksen osioon osallistui neljä kuvataidetyöpajoihin osallistunutta vanhusta, työpajat toteuttaneet opiskelijat sekä kolme Kaarinakodissa työskentelevää henkilöä.

Tutkimusetiikalle on haaste, kun tutkittavaan ryhmään kuuluu henkilöitä, jotka voivat olla kyvyttömiä antamaan tietoista suostumusta. Muistisairaat kuuluvat tähän haavoittuvien ryhmään. Jokaisessa tutkimuksessa onkin arvioitava erikseen miten saadaan tällaiselta ryhmältä tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkkunen 2009, 180.)

Kehittämiprojektiin ja soveltavaan tutkimukseen osallistuneilla kaikilla neljällä vanhuksella oli muistisairaus. He eivät olleet enää oikeustoimikelpoisia sairautensa vuoksi, mutta he olivat kaikki kykeneviä ilmaisemaan oman tahtonsa. Tavoitteena oli tuottaa heille hyvää oloa ja iloa arkeen kuvataiteen keinoin. Henkilökunta valitsi ryhmään osallistuvat asukkaat ja lupa osallistumiseen pyydettiin kirjallisena myös heidän omaiseltaan. Tärkeintä oli kuitenkin, mitä vanhus itse haluaa, haluaako hän osallistua vai ei. Vanhuksia ei pakotettu osallistumaan ja heidän itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on yksi tutkimukseen osallistumisen lähtökohta, osallistujalla tulee aina olla mahdollisuus kieltäytyä ja vetäytyä tutkimuksesta niin halutessaan (Kankkunen & Vehviläinen - Julkkunen 2009, 177.) Heidän hyvinvoinnista ja jaksamisesta pidettiin huolta työpajojen ja ryhmähaastattelun aikana. Ryhmätilanne pyritään luomaan rauhalliseksi ja turvalliseksi ja iloiseksi tapahtumaksi, jossa kaikkien oli hyvä työskennellä omien voimavarojensa mukaan.

Tutkimukseen osallistuminen oli kaikille osallistujille vapaaehtoista ja osallistujille kerrotaan selkeästi ja totuuden mukaisesti, miksi tutkimus tehdään ja mihin siitä saatuja tuloksia käytetään. Osallistujien anonymiteetti suojattiin niin hyvin kuin mahdollista. Kehittämiprojektin raportti kirjoitettiin niin, ettei yksittäistä osallistujaa ja hänen kokemuksiaan pysty ulkopuolinen lukija tunnistamaan. Aineistoa ja muistiinpanoja ei käsitelty kukaan muu kuin projektipäällikkö. Nauhoitetut tiedostot tullaan hävittämään asianmukaisesti kun kehittämisprojekti on saatu päätökseen.

Opiskelijat olivat kehittämisprojektissa toteuttajan roolissa ja soveltavan tutkimuksen osiossa kohderyhmänä. Heidän kokemuksistaan oltiin hyvin kiinnostuneita soveltavan tutkimuksen osiossa. Opiskelijoille osallistuminen oli myös vapaaehtoista ja he ovat itse saaneet valita haluavatko lähteä mukaan kehittämisprojektiin. Valinnan tehtyään he sitoutuivat niin soveltavan tutkimuksen osioon kuin kehittämisprojektin toteuttamiseen. Henkilökunnan edustajia osallistui myös soveltavaan tutkimukseen.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta kohentaa tutkijan kirjoittama tarkka selostus tutkimuksen kulusta. Tarkkuus tulee huomioida kauttaaltaan läpi tutkimuksen. Kaikki olosuhteet tulee kertoa selkeästi ja totuudenmukaisesti. On hyvä kirjata ylös muun muassa haastatteluihin käytetty aika ja mahdolliset häiriötekijät. (Hirsjärvi 2009, 232.) Luotettavuutta voidaan arvioida seuraavilla kriteereillä: uskottavuus eli tutkimustulokset vastaavat haastateltujen käsityksiä tutkimuskohteesta, vahvistettavuus edellyttää tutkimusprosessin kirjaamista,

niin että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua pääpiirteissään, refleksiivisyys eli tutkija on tietoinen omista lähtökohdistaan ja siirrettävyys eli tulosten siirrettävyys muihin vastaavanlaisiin tilanteisiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–129.)

Soveltavan tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tulokset ja kokemukset olivat hyvin samansuuntaisia kuin tutkimuksissa, joita on ikääntymiseen ja kulttuuriin liittyen tehty laajemmassa mittakaavassa. Luotettavuutta lisää se, että osallistujien kokemukset työpajoista ovat samansuuntaisia ja projektipäiväkirja merkinnät vahvistavat osaltaan tätä tulosta. Tutkimusprosessi ja siihen vaikuttaneet tekijät on pyritty kirjaamaan mahdollisimman tarkkaan ylös. Ilmiöstä on myös pyritty antamaan mahdollisimman monipuolinen ja totuuden mukainen kuva.

7 TOIMINTAMALLI KUVATAIDETYÖPAJAN JÄRJESTÄMISEEN

Työpajojen järjestämisestä kehitettiin toimintamalli osana kehittämisprojektia. Mallin luomisessa hyödynnettiin soveltavan tutkimuksen osiosta saatuja tuloksia sekä kehittämisprojektin aikana saatuja kokemuksia. Käytännön järjestelyiden huomioon ottaminen on erityisen tärkeää, jotta työpajatoiminta toteutuessaan sujuisi eikä sen toteutumista vaarantaisi ennakoitavissa olevat asiat. Toiminnan tavoitteena on tarjota muistisairaalle vanhukselle onnistumisen kokemuksia, iloa ja sisältöä arkeen.

KUVATAIDETYÖPAJAN JÄRJESTÄMINEN HOITOLAITOKSESSA

Kuvataidetyöpajaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon monenlaisia asioita. On hyvä pitää mielessä ettei kahta samanlaista työpajaa ole olemassa, vaan jokainen työpaja on erilainen. Vaatimukset ajan, paikan ja kohderyhmän suhteen poikkeavat aina riippuen tilanteesta. Kehittämisprojektin aikana kiinnitettiin erilaisiin asioihin huomiota, opittiin ja tehtiin oivalluksia. Seuraavassa

esitetään huomion arvoiset asiat, jotka mahdollistavat hyvän työpajan syntymisen.

TOIMINTAMALLI

Toimintamalli on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, jotka työskentelevät hoitoyksiköissä sekä taidealan opiskelijoille/ taiteilijoille, jotka suunnittelevat toimintaa vanhustenhuollon yksiköihin. Toimintamallissa on kuvattu toimijat ja avattu heidän tehtäviään. Resursseja on pohdittu talouden, ajankäytön ja ympäristön näkökulmasta. Kuvataidetyöpajan järjestelyt on kuvattu prosessina, jossa on pyritty ottamaan huomioon merkitykselliset ja keskeiset asiat.

TOIMIJAT

Kuvataidetyöpajan toteuttaja

Tarvitaan yksi tai useampi kuvataiteeseen perehtynyt henkilö esim. taiteilija, riippuen siitä miten yksilöllisesti vanhusten kanssa halutaan työskennellä. Jos työpajan toteuttaja on taidealan opiskelija, on hänen mahdollista työskennellä yhden korkeintaan kahden muistisairaana vanhuksen kanssa yhtäaikaan. Hoitolaitoksessa asuvat muistisairaant tarvitsevat ohjausta ja tukea, joten voisi ajatella, että yhdellä henkilöllä voisi olla ohjattavana korkeintaan neljä vanhusta. Tilanne muuttuu, jos muistisairaant vanhuksent ovat parempikuntoisia. Toimintakyky ratkaisee kuten myös toteuttajan kokemus vanhusten kanssa työskentelystä.

Kuvataidetyöpajan osallistuja

Tärkein asia valintaa tehdessä on haluaako vanhus itse osallistua. Ryhmän ovia ei kannata sulkea kaikkein huonokuntoisimmiltakaan vanhuksilta. Ihanteellista olisi, jos vanhus saisi mahdollisuuden kokeilla ja vasta kokemuksen kautta todettaisiin kykeneekö hän vielä työskentelemään vai ei. Usein muistisairaalla on piilossa voimavaroja, joista hän ei enää pysty kertomaan, eivätkä nämä taidot ole henkilökunnankaan tiedossa.

Kuvataidetyöpajan vastuhenkilö hoitoyksikössä

Hoitoyksiköissä on erilaisia toimintatapoja, joiden mukaan toimitaan. Vastuuhenkilö voi olla alussa yksikönjohtaja (kustannuksista sopiminen), mutta hoitoyksiköstä tulee valita vastuuhenkilö/t, joka vastaa käytännön järjestelyistä. Valittu vastuuhenkilö on toteuttajan tukena, antavat palautetta ja ottavat sitä vastaan. Vastuuhenkilö vastaa perehdyttämisestä, järjestää tutustumiskäynnin. Vastuuhenkilö on itse paikalla työpajojen aikana tai delegoi tehtävän toiselle henkilölle, joka on tietoinen tehtävästään ja siitä mitkä tehtävät ovat hänen vastuullaan.

<p>Toteuttaja (taiteilija)</p> <p>Kuvataiteeseen perehtynyt henkilö.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ suunnittelee työpajan ja kertojen sisällön ➤ tutustuu ja perehtyy ➤ käytännön toteutus 	<p>Vastuuhenkilö (hoitaja)</p> <p>Hoitoyksikön edustaja, joka vastaa käytännön järjestelyistä.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ perehdyttäminen ➤ tutustumiskäynti ➤ ohjaus ja tuki 	<p>Osallistuja (asukas)</p> <p>Muistisairas asukas, joka haluaa osallistua työpajaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ henkilökunta valitsee ➤ huomioi piilossa olevat voimavarat.
--	---	---

Kuvio 4. Kuvataidetyöpajan toimijat

RESURSSIT

Ajankäyttö

Alkuvalmisteluissa keskeistä on sopia sen työpajan toteuttamisesta ja sisällöstä yhteistyökumppanien kanssa. Sähköpostin välityksellä on helppo sopia käytännön järjestelyistä, mikä puolestaan säästää kaikkien osapuolten työaikaa. Jos toimintaan osallistuu useampia henkilöitä, voi olla helpompaa sopia aikatauluista yhteisessä palaverissa. Alkuvalmistelut vaativat jonkin verran ajankäytöllisiä resursseja kuten esim. aikataulut, perehdytys, tutustumiskäynnin järjestäminen ja osallistujien valinta.

Huolellinen pohjatyö on kuitenkin tärkeää, jotta työpajat onnistuisivat suunnitellulla tavalla ja yhteistyö työpajoja toteuttavan tahon kanssa sujuisi. Perehdytysmateriaalin kokoamista helpottaa, jos on käytettävissä valmista materiaalia, jota voi hyödyntää. Perehdytyksen runko ei synny yhdessä yössä,

mutta kun sen on kerran huolellisesti suunnitellut, on sitä helppo käyttää ja muokata myöhemmin uudelleen. Perehdytysmateriaali on hyvä laatia kirjallisena, jotta sitä pystyvät hyödyntämään muutkin työntekijät.

Työpajaan kuluva aika riippuu siitä, miten monta kertaa kokoonnutaan ja mikä on työpajan kesto. Alkuvalmistelut (esim. asukkaiden saattaminen työpajaan) ja loppuvalmistelut (esim. siivous) vievät myös aikaa. Olisi hyvä, jos joku henkilökunnasta olisi paikalla työpajojen aikana. Tutun hoitajan läsnäolo luo turvallisuutta vanhukselle ja hoitaja pääsee näkemään konkreettisesti mitä työpajan aikana tapahtuu. Hoitajan ei kuitenkaan ole toivottavaa puuttua tai osallistua työpajan kulkuun ellei asiasta ole erikseen sovittu.

Työpajan yhteenvetoon kuluu aikaa vähemmän kuin alkuvalmisteluihin. On hyvä kuitenkin käydä pieni palautekeskustelu kunkin kerran jälkeen. Palautteen ja kokemusten pohjalta toimintaa ja toimintatapoja voidaan kehittää.

Talouden huomioiminen

Työpajan kustannuksiin vaikuttaa, maksetaanko toteuttajalle korvaus tehdystä työstä vai toteuttavatko esim. taidealan opiskelijat työpajan osana omia opintojaan. Materiaalikustannuksia tulee aina jonkin verran, ja niistä tulee sopia jo työpajaa suunniteltaessa.

Tärkeää on, että on hyvät välineet paperit, siveltimet ja värit. Huonoa materiaalia ei kannata käyttää, jos on mahdollisuus hyviin. Laadukas materiaali on myös riittoisaa. Työskentelyssä pystyy hyödyntämään myös hoitoyksikössä olevaa materiaalia, jos sitä on käytettävissä tai esim. osallistujien omia käsitöitä, valokuvia yms.

Työpajojen toteuttamiseen tarvitaan sopiva tila, siitä ei useinkaan tule kustannuksia vaan sellainen on jo olemassa hoitoyksikössä. Tilan olisi hyvä olla sellainen, jossa osallistujat mahtuvat istumaan saman pöydän ympärille. Pöydän ympärillä tulisi olla tilaa liikkua myös apuvälineiden kanssa. Tila ei saa

olla liian levoton, jotta osallistujat pystyvät keskittymään tekemäänsä. Vesipiste helpottaa työskentelyä, jos kyseessä on kuvataidetyöpaja. Pöydät tulee suojata esim. vahakankaalla, jotta pöytiin ei jää ikäviä jälkiä. Valaistus on tärkeä ja ihanteellista olisi jos tilassa olisi ikkunoita, josta luonnon valoa tulisi myös sisälle. Tilan suhteen voi aina soveltaa ja usein tilaan ei pysty edes vaikuttamaan.

PROSESSIT

Alkuvalmistelut

Aikataulusta on hyvä sopia hyvissä ajoin. Näin varmistetaan, että jää tarpeeksi aikaa suunnitella työpajoja ja valmistautua niiden toteutukseen. Työpajoja on toivottavaa suunnitella yhdessä, jos prosessi on pidempi. Alkuvaiheessa on hyvä nimetä vastuuhenkilöt, jotka sopivat käytännön järjestelyistä. Vastuuhenkilö vastaa perehdyttämisestä, järjestää tutustumiskäynnin, sekä tiedottaa muille työntekijöille tulevasta toiminnasta. Yhteistyöstä sovitaan kautta koko prosessin ja kaikki osapuolet sitoutuvat yhteistyöhön. On tärkeää, että kaikki osapuolet arvostavat toinen toisiaan. Asenne ja avoimuus ratkaisevat. Vanhuksen kanssa voi työskennellä monella tavalla, ei ole yhtä oikeaa tapaa. Eri alojen osaamisen hyödyntäminen rikastuttaa vanhuksen elämää.

Perehdytys

Perehdytyksen voi toteuttaa monella tavalla, mutta se olisi hyvä tehdä ajoissa mahdollisesti tutustumiskerran yhteydessä tai erikseen riippuen tilanteesta. Suullisen perehdytyksen tueksi voi koota kirjallista materiaalia, johon toteuttaja voi tutustua kaikessa rauhassa. Kirjallista materiaalia löytyy hyvin muistisairauksista esim. esitteiden ja oppaiden muodossa. Perehdytyksen tukena voi hyödyntää myös lehtiartikkeleita. Perehdytyksessä on hyvä ottaa huomioon, ovatko esim. opiskelijat/toteuttajat työskennelleen aikaisemmin vanhusten kanssa. Toteuttajan omia toiveita voi myös kysyä; millaista tietoa toivotaan vanhuksesta ja hänen taustastaan. Välttämätöntä ei ole yksityiskohtaisesti kertoa, miten jokin sairaus vaikuttaa vanhukseen, vaan ennemminkin keskittyä asioihin, jotka voivat vaikuttaa käytännön työskentelyyn. Positiivisen vanhuskuvan luomisesta on hyvä lähteä liikkeelle ja kun itse on

avoin ja uskoo vanhusten voimavaroihin pääsee jo hyvään alkuun. Perehdytyksessä tulee huomioida kieli millä puhutaan, terveysalan käsitteet eivät ole tuttuja taidealan ammattilaisille.

Perehdytyksen aikana olisi hyvä järjestää **tutustuminen yksikköön** ja tapaaminen työpajaan osallistuvien vanhusten kanssa tai ainakin hoitohenkilökunnan edustaja voisi kertoa osallistujista. Tämän kehittämisprojektin toteuttaneet opiskelijat olisivat olleet kiinnostuneita tietämään enemmän etukäteen vanhuksen elämän kulusta; kuka hän on, mitä on tehnyt elämässään ja onko hän pitänyt erityisesti jostain luovasta toiminnasta.

Työpajojen toteutukseen vaikuttavia tekijöitä

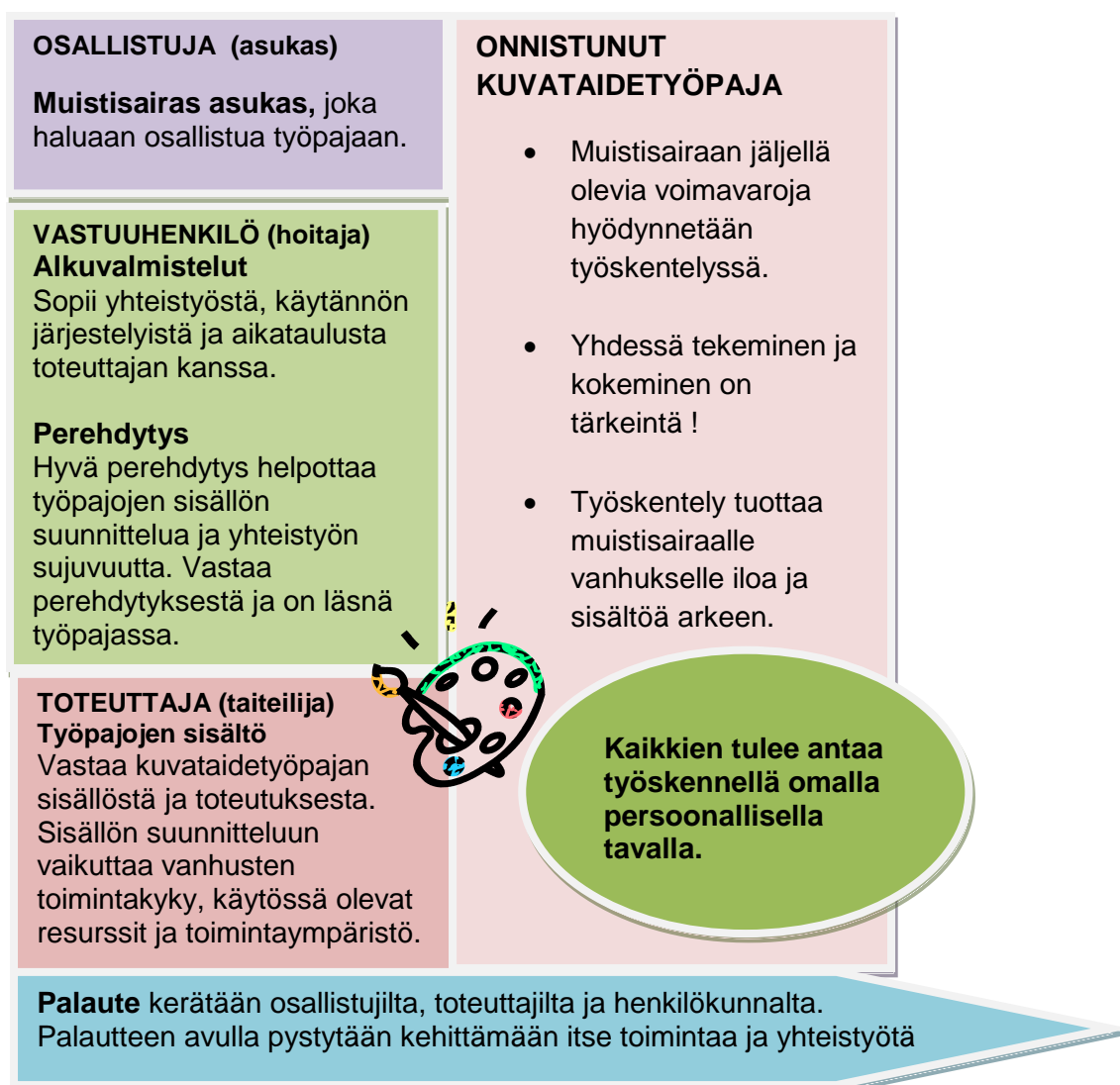
Kokemuksen mukaan vanhus jaksaa työskennellä hyvin ja keskittyä tekemäänsä yhden tunnin ajan. Joillekin vanhuksille tunti voi olla myös liian lyhyt aika ja he tarvitsisivat hieman lisääaikaa. Työpaja kertojen lukumäärä riippuu resursseista. Ryhmän kokoon vaikuttaa sairastuneiden toimintakyky. Muistisairaille suositellaan kuitenkin melko pieniä ryhmiä. Kehittämisprojektin aikana järjestettiin viisi tapaamiskertaa, ryhmä kokoontui viikon välein, siihen osallistui neljä vanhusta ja ohjaajia oli neljä. Aamupäivä koettiin hyväksi ajankohdaksi muistisairaana vanhuksen kannalta, silloin vireystila on hoitajien kokemuksen mukaan parhaimmillaan. Työskentelyaikaan ei lasketa mukaan siirtymisiä työpajaan ja sieltä pois. Käytännöstä on hyvä sopia henkilökunnan kanssa miten toimitaan.

Työpajan sisällöstä vastaa toteuttaja

Kuvataidetta voi lähestyä hyvin monella tavalla. Tärkeintä ei ole se mitä työpajoissa saadaan aikaiseksi vaan se, että tehdään ja koetaan yhdessä. Kaikkien osapuolten on hyvä pyrkiä täsmällisyyteen ja pitämään kiinni sovituista aikatauluista.

Palaute

Kerättävän palautteen avulla pystytään kehittämään toimintaa. On hyvä huomioida, että pyydettyä palautetta muistisairailta vanhuksilta on palaute kerättävä työpajojen aikana tai välittömästi niiden loputtua. Havainnointilomakkeesta voi olla hyötyä palautetta kerätessä. Etukäteen on hyvä miettiä mitä havainnoi ja miten kirjata havainnot ryhmän aikana. Kokemuksen mukaan muistisairailla vanhuksilla ei ole mahdollista antaa suullista palautetta viiden kerran jälkeen. Toteuttajan ja vastuuhenkilön on hyvä antaa palautetta myös toinen toisilleen, ja keskustella työpajan aikana heränneistä kysymyksistä.

Kuvio 5. Onnistunut kuvataidetyöpaja muodostuu palasista

TYÖPAJAN KULKU

Saapuminen ja alkuvalmistelut

Yksikköön saavutaan riittävän ajoissa. Henkilökunta on tietoinen työpajoista ja vastuuhenkilö auttaa valmisteluissa tarvittaessa. Työskentelytila laitettiin kuntoon pöydät, vahakankaat pöydille ja työvälineet valmiiksi. Osallistujat käydään hakemassa ryhmään tai henkilökunta saattaa heidät paikalle. Käytännöstä tulee sopia selkeästi henkilökunnan kanssa.

Työskentely

Osallistujat toivotetaan tervetulleeksi ryhmään ja työskentely aloitetaan. Työpajan sisältö on suunniteltu etukäteen, mutta on hyvä varautua siihen ettei kaikki aina mene suunnitelmien mukaan. Toteuttajat ohjaavat ja innostavat vanhusta työskentelemään. Tunnelma luodaan rauhalliseksi. Osallistuja ja toteuttaja muodostavat työparin, ja keskittyvät omaan työskentelyyn. Työskentelyn lopussa tarkastellaan yhdessä kaikkien ryhmäläisten töitä.

Lopetus

Vanhuksia kiitetään osallistumisesta ja heiltä pyydetään palautetta työpajasta. Vanhus saa lämpimän halauksen/taputuksen olalle. Vanhukset saatetaan takaisin heidän omiin huoneisiinsa työpajan jälkeen. Vanhuksen huoneen näkeminen on tärkeää, sieltä saa ideoita ja puheenaiheita seuraaville kerroille. Työskentelytila siivotaan sekä syntyneet työt ja välineet laitetaan säilöön. Opiskelijoiden kanssa käydään läpi työpajan kulkua. Palautekeskustelu on tärkeä osa työpajaa, siinä on kaikkien mahdollisuus käydä läpi tuntemuksiaan. Lähdetessä pois vanhuksille ja henkilökunnalle toivotetaan hyvää päivänjatkoa.

TOIMINTAMALLIN AVULLA

Pystytään helpottamaan työpajojen toteuttamista ja käytännön järjestelyiden sujuvuutta, jotta työpajat toteutuessaan tuottaisivat muistisairaille vanhuksille iloa ja sisältöä arkeen.

Kehittämisehdotukset: Työpajan sisällöstä ja sen etenemisestä voisi tehdä oman toimintamallin, koska kuvataidetta voidaan lähestyä niin monella tavalla. Taiteella on kyky panna aistit, tunteet ja mieli liikkeelle sellaisin tavoin, mihin on muilla keinoin vaikea päästä. (Bardy 2007, 21). Taiteen ja kulttuurin avulla pystytään tuomaan iloa ja sisältöä vanhuksen arkeen ja tukemaan vanhuksen elämänhallinnan tunnetta. Kuvataide on yksi väline muiden joukossa, jonka avulla vanhus pystyy ilmiäsemaan itseään ja näin saadaan vanhuksen oma ääni kuuluviin ja ajatukset näkyviin. Tekemisen kautta vanhuksella on mahdollisuus ilmaista itseään.

8 KEHITTÄMISPROJEKTIN ARVIOINTI

Kehittämiprojektin onnistumisen kannalta on tärkeää, että alkuvalmistelut tehdään huolella. Projektipäälliköllä oli hyvät mahdollisuudet perehtyä aiheeseen ja yhteistyökumppaneihin. Projektipäällikön työtä helpotti kaikkien osapuolten sitoutuminen projektiyhteistyöhön. Tarvittavaa tukea projektipäällikkö sai ohjausryhmän jäseniltä sekä projektiryhmältä. Kehittämiprojektin aihe oli ajankohtainen ja mielenkiintoinen, ja projektipäällikkö pystyi hyödyntämään kehittämiprojektin aikana omaa vanhustyön osaamistaan.

Työskentelyä helpotti perehtyminen kohdeorganisaatioon heti alkuvaiheessa. Henkilökuntaan ja asukkaisiin tutustuminen ennen varsinaisia työpajoja helpotti työskentelyä. Taidealan opiskelijat eivät päässeet tutustumaan vanhuksiin ja yksikköön etukäteen, koska aikataulu ei sitä mahdollistanut. Onnistumisen kannalta oli tärkeää tutustua etukäteen myös taideakatemiaan opiskelijoihin ja kuvataidetyöpajoista vastaavaan opettajaan. Yhteistyö sujui huomattavasti paremmin, kun projektipäällikkö oppi tuntemaan toista koulutusalaan ja sen työskentelytapoja.

Kehittämiprojektin alussa opiskelijoiden rekrytointi osoittautui todella haastavaksi. Osittain syy oli ehkä siinä, että samanaikaisesti tarvittiin

opiskelijoita kuuteen Hyvä arki vanhukselle -hankkeeseen kuuluvaan kehittämisprojektiin. Opiskelijat osoittivat kiinnostusta projektia kohtaan, mutta osa joutui kieltäytymään, koska työpajat menivät päällekkäin pakollisten kurssien kanssa. Rekrytointi oli Taideakatemian vastuulla, eikä projektipäällikkö siihen juurikaan pystynyt vaikuttamaan. Ajoittain tuntui turhauttavalta kun asiassa ei päästy eteenpäin. Kaarinakodissa asiaan suhtauduttiin hyvin ja aikataulut ja vanhukset valittiin työpajoihin. Vajaa viikko ennen työpajojen alkua saatiin mukaan kolme opiskelijaa. Opiskelijoita ei pystytty tiukan aikataulun vuoksi kuitenkaan perehdyttämään suunnitelmien mukaisesti eikä yhteistä tapaamista järjestämään. Opiskelijat eivät pystyneet suunnittelemaan myöskään työpajojen sisältöjä niin hyvin kuin se olisi ollut mahdollista, jos aikaa olisi ollut enemmän.

Kehittämisprojektin lopputulos oli onnistunut. Vanhukset saivat iloa ja sisältöä arkeen. Vanhukset nauttivat työpajoista ja eteenkin opiskelijoiden jakamattomasta huomiosta. Merkitys näytti korostuvan eteenkin niillä vanhuksilla, jotka kykenivät vielä muistamaan, kenen kanssa olivat edellisellä kerralla työskennelleet. Työpajat nostivat esiin erilaisia tunnetiloja ja voimaantumista oli nähtävissä. Vanhukset saivat tekemisen kautta lisää itseluottamusta ja varmuutta omaan tekemiseen. Yhdessä tekeminen toi vanhuksille iloa ja hyvää mieltä.

Oli mielenkiintoista seurata työpajojen kulkua ja miten työskentely sujui aina vain paremmin. Opiskelijat kokivat olonsa varmemmaksi, joka se heijastui puolestaan vanhuksiin. Vanhukset olivat opiskelijoiden kokeman mukaan myös rohkeampia aloittamaan työskentelyn seuraavalla kerralla. Vaikka vanhukset eivät muistaneet olleensa työpajassa aikaisemmin, työskentely sujui seuraavalla kerralla paremmin. Tämän voisi ajatella vahvistavan sitä ajatusta, että on tärkeää millainen tunne muistisairaalle jää tilanteesta. Vaikka sairastunut ei pysty sanallisesti ilmaisemaan eikä muistamaan olleensa läsnä, hän tuntee jollain tasolla tilanteessa kuitenkin jotain tuttua. Tunnemuistin merkitystä ei pidä koskaan aliarvioida.

Toimintamallia pystyy hyödyntämään kun suunnitellaan luovaa toimintaa hoitoyksiköihin. Toimintamallissa kuvataan selkeästi, mitä käytännön asioita tulee ottaa huomioon, kun hoitoyksikköön tulee talonulkopuolelta henkilö työpajoja toteuttamaan. Toimintamallista on hyötyä myös toteuttajalle. Toimintamallia ei ole sidottu pelkästään kuvataidetyöpajojen järjestämiseen, vaan sitä voi hyvin soveltaa muunkinlaiseen luovaan ryhmätoimintaan.

Toimintamalli on suunniteltu työskentelyyn muistisairaana ihmisen kanssa. Toimintamallissa on erityisesti painotettu hoitolaitoksessa asuvaan vanhusta. Mallissa huomioidaan muistisairaus ja sen tuomat haasteet. Toimintamallissa keskeisenä ajatuksena on, ettei ketään tulisi sulkea toiminnan ulkopuolelle vaan vanhukselle tulisi antaa mahdollisuus osallistua.

9 KEHITTÄMISPROJEKTIN POHDINTA JA JATKOKEHITTÄMISHAASTEET

Taide-elämys on ihmiselle aina hyvin henkilökohtainen kokemus, jossa nykyhetki yhdistyy menneisyyteen. Ihminen luo aina itse oman elämyksensä. Elämys nähdään henkisenä kokemuksena, ja sen katsotaan olevan enemmän kuin pelkkä hyvänolon tunne. Taide voi saattaa alulle myös prosessin, joka johtaa toivoo ja paranemiseen. (Blomqvist 2007, 28.) Kehittämiprojektin aikana saadut tulokset ja kokemukset olivat hyvin samansuuntaisia kuin tutkimuksissa, joita on ikääntymiseen ja kulttuuriin liittyen tehty laajemmassa mittakaavassa. Taiteen ja kulttuurin avulla pystytään tuomaan iloa ja sisältöä muistisairaana vanhuksen arkeen. Kuvataide on yksi väline muiden joukossa, jonka avulla vanhus pystyy ilmiäsemaan itseään ja näin saadaan vanhuksen oma ääni kuuluviin ja ajatukset näkyviin. Tekemisen kautta vanhuksella on mahdollisuus ilmaista itseään.

Kulttuurimme muodostuu tavallisesta jokapäiväisestä arjesta, elämästä ja siihen liittyvistä tapahtumista. Arkielämän arkiset askareet luovat ihmiselle

turvallisuutta. (Routasalo 2007, 37.) Omat merkitykselliset kokemukset, luovuus, elämykset, sosiaalinen kanssakäyminen ja yhdessä tekeminen vahvistavat identiteettiä ja lähiyhteisöä (Liikanen 2010,16). Vanhuksille tulisi olla hoitolaitoksissa tarjolla enemmän erilaista luovaa toimintaa. Toiminnassa tulisi ottaa huomioon vanhuksen kulttuurista ja kiinnostuksen kohteet. Vanhustyössä ei pitäisi antaa sairauksille ja rajoitteille liikaa huomiota, vaan tulisi pyrkiä etsimään uusia keinoja, joilla vanhuksille saataisiin sisältöä arkeen ja siten lisää elämänlaatua ja elämän makuista elämää. Ehkä juuri taiteen ja kulttuurin keinoin päästään tähän tavoitteeseen.

Kahden eri koulutusohjelman yhteisprojekti oli antoisa, hieno ja opettavainen kokemus. Tällaisessa työskentelyssä on paljon mahdollisuuksia. Rikkaus on siinä, että näki, miten eri koulutusalojen opiskelijat pystyvät työskentelemään vanhusten kanssa hyödyntäen omaa osaamistaan. Taidealan opiskelijat saivat kokemusta vanhusten kanssa työskentelystä ja heidän opettamisesta ja ohjauksesta. Taideakatemia opiskelijat kohtasivat vanhuksen ihmisenä eikä vanhuksen toimintakykyä rajoittava sairaus saanut juurikaan huomiota. Opiskelijat näkivät vanhuksissa paljon luovuutta ja voimavaroja. Opiskelijat olivat selvästi kiinnostuneita työpajatyypisistä toiminnasta vanhusten kanssa, ja he toivat sen esille myös soveltavantutkimuksen osuudessa. Tämän tyyppinen toiminta voisi ja sen pitäisi sisältyä opetussuunnitelmaan, silloin se olisi käytännön tasolla helpompi järjestää. Prosessin pitäisi kuitenkin olla pidempi, jotta taideakatemia opiskelijat pystyisivät hyödyntämään omaa osaamistaan enemmän ja saataisiin aikaan myös taiteellinen lopputulos. Osallistujille pidempi projekti olisi varmasti mieleen.

YAMK -opiskelijalla on kaikki valmiudet perehdyttää taideakatemia opiskelijaa vanhusten kanssa työskentelyyn, jos hän on itse kiinnostunut vanhustyöstä. Perehdytykselle tulisi varata riittävästi aikaa vaikka tämän kehittämisprojektin aikana perehdytysuunnitelmat menivät uusiksi. Palautekeskustelu osoittautui työpajojen jälkeen hyväksi tavaksi käydä läpi työpajojen kulkua ja perehtyä lisää vanhustyöhön. Opiskelijoilla oli mahdollisuus kysyä ja purkaa tuntemuksiaan. On tärkeää huomioida, että taidealan opiskelijat eivät välttämättä ole

kohdanneet ja nähneet vanhainkodin arkea aikaisemmin ja se saattaa ahdistaa jopa pelottaa. Haastattelutilanteessa opiskelijat pohtivat pelkoa, miten kaikki eivät pysty kohtaamaan sairautta, sillä se voi olla jollekin niin pelottava kokemus. Opiskelijat pohtivat asiaa myös siltä kannalta, että silloin jos he pelkäävät he voivat olla itse vanhukselle pelottavia. Ei voida olettaa eikä vaatia, että kaikki taidealanopiskelijat olisivat heti valmiita työskentelemään vanhusten kanssa vaan he tarvitsevat tukea ja ohjausta. Tässä kehittämissuorituksessa ohjaus kuului luonnollisesti projektipäällikölle, mutta tehtävä sopisi hyvin myös yksikössä työskentelevän henkilön tehtäväksi.

Kahden eri koulutusalan yhteinen projekti onnistui hyvin. Tätä varmasti edesauttoi se, että YAMK -opiskelijalla oli käytännön työelämän tuomaa kokemusta ja osaamista. Avarakatseisuus oli eduksi eikä yhteentörmäyksiä tai ristiriitoja päässyt syntymään. Tärkeää on antaa kaikkien tehdä työtä omalla tavallaan, omaa osaamista hyödyntäen yhteisen päämäärän eteen. Olisi mielenkiintoista tehdä tällaisia eri koulutusalojen yhteisprojekteja enemmänkin. Niistä varmasti opittaisiin paljon.

Taidealan ammattilaisten pitäisi ehdottomasti päästä toteuttamaan pidempi työpaja, joka kestäisi vaikka puoli vuotta. Puolessa vuodessa saisi aikaiseksi jonkin yhteisen teoksen ja työpajojen vaikutukset näkyisivät myös selkeämmin.

LÄHTEET

- Alzheimer Europe. Viitattu 5.10. 2012 <http://www.alzheimer-europe.org/Dementia/Other-forms-of-dementia/Neuro-Degenerative-Diseases/Dementia-with-Lewy-Bodies-DLB?#fragment-1>
- Alzheimer Europe. Viitattu 5.10.2012 <http://www.alzheimer-europe.org/Dementia/Other-forms-of-dementia/Neuro-Degenerative-Diseases/Fronto-Temporal-Degeneration>
- Alzheimer Europe. Viitattu 5.10.2012 <http://www.alzheimer-europe.org/Dementia/Other-forms-of-dementia/Neuro-Degenerative-Diseases/Dementia-in-Parkinson-s-disease-PDD?#fragment-1>
- Blomqvist, L. 2007. Taide-elämyksen merkitys terveydelle. Teoksessa Pitkälä, K., Routasalo, P. & Blomqvist, L. (toim.) Ikääntyneiden yksinäisyys. Taide- ja virikeryhmät psykososiaalisena kuntoutuksena. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 5. Vanhustyön keskusliitto ry Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy. 23-30.
- Brady, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Brady, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy. 21–33.
- Cohen, G. 2006. Reserch on creativity and aging. The positive impact of the arts on health and illness. *Generations*: 7-15.
- Gränö, S., Heimonen, S-L. & Koskisuus, J. 2006. Kuntoutuksen sanakirja. Muistihäiriö- ja dementiatyöhön. J-Paino Oy.
- Gränö, S. & Pikkarainen, A. Työkäisen muistisairaahan hoito ja kuntoutus. Teoksessa Härmä, H. & Gränö, S. (toim.) 2010. Työkäisten muisti ja muistisairaudet. 1.painos. Helsinki: WSOYpro. 262–377.
- Erkinjuntti, T., Alhainen, K., Rinne, J. & Huovinen, M. 2009. Muistatko? 1.painos. Porvoo: WS Bookwell.
- Erkinjuntti, T., Rinne, J. & Soininen, H. 2010. Muistisairaudet. 1.painos. Helsinki: WS Bookwell.
- Hanneman, T B. 2006. Creativity with dementia patients. Can creativity and Art Stimulate Dementia Patients positively? *Gerontology* 52:59-65.
- Hohenthal – Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori ja vanhustyössä. Juva: WS Bookwell.
- Hyyppä, M. & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. 1.painos. Helsinki: Edita.
- Hyyppä, T., Mäki, J., Impivaara, O. & Aromaa, A. 2005. Leisure participation predicts survival: a population-based study in Finland. *Health Promotion International* 21(1):5-12
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. osin uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Kankkunen, P. & Julkunen- Vehviläinen, K. 2010. Tutkimus hoitotieteessä. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY.

Kansallinen Muistiohjelma 2012–2020. Viitattu 5.10.2012
www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1800855

Karppala, M. & Pääjoki, T. 2003. Taide ja toiseus syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Gummerus.

Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus -sosiokulttuurinen innostuminen vanhempien aikuisten parissa. Anjalankoski: Solver palvelut Oy.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. painos. Helsinki: Edita

Käypä hoito. 2010. Muistisairaudet. Viitattu 5.10.2012
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50044>

Liikanen, H-L. 2010. Kulttuurin merkitystä ei pidä aliarvioida ikääntyessä. Gerontologia 1: 27–32

Liikanen, H-L. 2007. Taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutus hyvinvointiin. Teoksessa Pitkälä, K., Routasalo, P. & Blomqvist, L. (toim.) Ikääntyneiden yksinäisyys. Taide- ja virikeryhmät psykososiaalisena kuntoutuksena. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 5. Vanhustyön keskusliitto ry Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 11–22.

Liikanen, H-L. 2004. Taide kuntoutumista edistävän hoitotyön menetelmänä. Teoksessa Heimonen, S. & Voutilainen, P. (toim.) Dementoituvan ihmisen kuntoutuksen lupaus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy. 63–73.

Luoma, M-L. 2008. Elämänlaatu. Teoksessa Voutilainen, P. & Tiikkainen, P. (toim.) Gerontologinen hoitotyö. 1.painos. WSOY Oppimateriaalit Oy. 74-89.

Muistisairaana omainen ja hoitaja. OPAS. 2009. Muistiliitto. J-Paino Oy.

Nuutinen, T. 2007. Keinu- joutilaitten istuskelua vai ”oikeaa” vanhustyötä? Teoksessa Brady, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen museon Kiasman julkaisuja 106/2007. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 164–172.

OPM 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 5.10.2012
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Padilla, R. 2011. Effectiveness of Occupational Therapy Services of People With Alzheimer's Disease and Related Dementias. The American Journal of Occupational Therapy, Vol 65, No 5, 487-489.

Pirttilä, T. & Erkinjuntti, T. 2010. Alzheimerin taudin kliininen kuva ja diagnoosi. Teoksessa Erkinjuntti, T., Rinne, J. & Soininen, H. (toim.) Muistisairaudet. 1.painos. Helsinki: WS Bookwell. 121-141.

Pitkälä, K., Routasalo, P., Kautiainen, H., Savikko, N. & Tilvis, R. 2005. Ikääntyneiden yksinäisyys Psykososiaalisen ryhmäkuntoutuksen vaikuttavuus. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 11. Vanhustyön keskusliitto. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rautiainen, M., Routasalo, P. & Toivonen H. 2011. HYVÄ ARKI VANHUKSELLE – voimavarojen aktivoiminen taidelähtöisillä menetelmillä. Hankesuunnitelma.

Routasalo, P. 2007. Arjen kulttuuri. Teoksessa Pitkälä, K., Routasalo, P. & Blomqvist, L. (toim.) Ikääntyneiden yksinäisyys. Taide- ja virikeryhmät psykososiaalisena kuntoutuksena. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 5. Vanhustyön keskusliitto ry Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy. 37- 42.

- Seppänen, P. 2006. Hyvää oloa vanhainkotiin arjen pienillä kulttuuriteoilla. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu-tutkielma.. Viitattu 11.9.2011
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11557/URN_NBN_fi_jyu200626.pdf?sequence=1
- Sulkava, U., Sormunen, S. & Topo, P. 2008. Dementia on erityiskysymys. Teoksessa Sormunen, S. & Topo, P. (toim.) Laadukkaat dementiapalvelut –opas kunnille. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. 9-33.
- STM tiedote 8.5.2012 Viitattu 5.10.2012
<http://www.muistiliitto.fi/fin/muistiliitto/ajankohtaista/index.php?nid=176>
- Tuomisto, R. Kaarinakodin toimintasuunnitelma 2011. Kaarinakoti. Kaarina.
- Vanhuspalveluiden laatukäsikirja 2010. Kaarinan kaupunki. Kaarina
- Virkola, E. 2009. Dementiakodin asukkaiden toimijuus ryhmätoimintatilanteissa. Gerontologia 3:146–156.
- Wierenga, Christina E., Bondi, Mark W., 2011. Dementia and Alzheimer’s Disease: What We Know Now. Generations, Vol.35 No 2, 37-45.
- Yu, F. & Kolanowski, A. 2006. Improving Function Trough Research. Gerontological Nursing Vol. 32 No.12, 4-5.

LIITTEET

Liite 1

7.11.2011 Saatekirje

Hyvä arki vanhukselle

– Kuvataidetta vanhusten iloksi Kaarinakodissa.

Hyvä arki vanhukselle – hanke sisältää kuusi erillistä kehittämisprojektia. Yksi kehittämisprojekteista toteutetaan Kaarinakodissa marras-joulukuussa. Turun Ammattikorkeakoulun Taideakatemia opiskelijat ja heidän opettajansa vastaavat työpajojen sisällöstä ja toteutuksesta. Hyvä arki vanhukselle -hanke tuo taiteen eri muotoja sosiaali- ja terveydenhuoltoon, osallistaa ja yhteisöllistää vanhuksia sekä edistää arjen toimintoja vanhustyössä.

Kaarinakodin henkilökunta on valinnut ryhmään osallistuvat asukkaat. Kuvataidetyöpaja kokoontuu viiden viikon ajan Kaarinakodissa ja ryhmän päätyttyä pidetään näyttely ja avajaisiin ovat tervetulleita kaikki talon asukkaat. Ryhmään voi osallistua vain neljä asukasta, koska opiskelijoitakin on kolme. Opiskelija ja asukas toimivat työparina ja opiskelija ohjaa vanhusta työskentelyssä.

Turun AMK:n Terveysalan opiskelijan tehtäviin kuuluu varmistaa työpajojen sujuvuus, tehdä yhteistyötä niin osallistujien, henkilökunnan kuin taidealan opiskelijoiden kanssa. Opintoihin/kehittämisprojektiin kuuluu myös tutkimuksellinen osuus, joka on tarkoitus toteuttaa kuvataidetyöpajojen aikana ja niiden jälkeen. Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa ja kokemuksia kuvataidetyöpajoista niin osallistujilta, henkilökunnalta kuin toteuttajiltakin. Tuloksia hyödynnetään kuvataidetyöpaja mallin luomisessa.

Tämän saateen liitteenä on kaksi lupalomaketta. Toisessa allekirjoittanut pyytää tutkimukseen osallistumislupaa ja toisessa lupaa pyydetään kuvataiteen opiskelijalle. Kuvataiteen opiskelijan kannalta lupa kuvata teosta ja sen syntyprosessia on tärkeä.

Ystävällisin terveisin, Marika Lindholm

ps. Annan mielelläni lisätietoja projektiin liittyen.

Lisätietoja saa myös Kaarinakodin johtajalta ja osaston henkilökunnalta.

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto/Terveysala

Päiväys 7.11.2011

Opinnäytetyön nimi: Hyvä arki vanhukselle – kuvataidetta vanhusten iloksi Kaarinakodissa.

Hyvä kuvataidepajaan osallistuja / omainen

Kohteliaimmin pyydän Teiltä kirjallista osallistumislupaa tutkimukseen, joka toteutetaan osana kehittämisprojektia. Tämä aineiston keruu liittyy itsenäisenä osana Hyvä arki vanhukselle hankkeeseen. Kuvataidetyöpajojen jälkeen tullaan kysymään osallistujilta palautetta ryhmähaastattelussa. Palautetta kerätään myös kunkin työpajan jälkeen havainnoimalla ja ryhmäläisiltä palautetta kysymällä.

Teidän vastauksenne/ omaisenne vastaus/kokemukset ovat arvokasta tietoa. Siten saan tietoa mitä kuvataidetyöpajat antoivat osallistujille ja millaisia kokemuksia ja ajatuksia herättivät.

Osallistuminen ryhmähaastatteluun on luonnollisesti vapaaehtoista. Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään niin, etteivät yksittäisen vastaajan näkemykset ole tunnistettavissa.

Tämä tutkimus liittyy osana Turun ammattikorkeakoulussa suorittamaani ylempään ammattikorkeakoulututkintoon kuuluvaan opinnäytteeseen. Opinnäytetyöni ohjaaja on XXXX, päätoiminen tuntiopettaja Turun Ammattikorkeakoulu/Terveysala.

Ystävällisin terveisin,

Marika Lindholm
 Geronomi, YAMK-opiskelija
marika.k.lindholm@students.turkuamk.fi

Hyvä arki vanhukselle – kuvataidetta vanhusten iloksi Kaarinakodissa.

Osallistun tutkimukseen/ omaiseni voi osallistua tutkimukseen

Päiväys: _____

Osallistujan nimi: _____ tai Omaisennimi: _____

KYSYMYSRUNKO HAASTATTELUIHIN

1. Kysyä palautetta kuvataidetyöpajoihin osallistuvilta **vanhuksilta:**

- a) Millaista oli osallistua työpajaan?
- b) Mitä ajatuksia/tuntemuksia kuvataiteen tekeminen ja ryhmään osallistuminen herättivät sinussa?
- c) Osallistuisitko uudelleen? Opitko jotain uutta?
- d) Millaisena koit yhteistyön opiskelijan kanssa?

2. Kysyä palautetta kuvataidetyöpajat toteuttaneilta **opiskelijoilta:**

- a) Millaisia ajatuksia työpaja herätti?
- b) Mikä oli haastavaa, mitä pitäisi tehdä toisin, jos työpaja toteutettaisiin uudelleen?
- c) Opitko jotain uutta?
- d) Millaisena koit työskentelyn vanhusten kanssa?
- e) Saitko riittävästi perehdytystä vanhusten kanssa työskentelyyn? Mitä olisi voinut olla lisää?

3. Kysyä palautetta Kaarinakodin **henkilökunnalta:**

- a) Miten asukkaat mielestäsi kokivat kehittämisprojektin?
(Aiheuttiko se heissä esimerkiksi levottomuutta vai toiko se heille positiivisia kokemuksia)
- b) Millaisena koit kehittämisprojektin/ työpajojen järjestämisen työyksikössäsi entä yhteistyön opiskelijoiden kanssa?
- c) Opitko kehittämisprojektin aikana jotain uutta?
- d) Mikä oli haastavaa, mitä pitäisi tehdä toisin, jos työpaja toteutettaisiin uudelleen?

Analyysin prosessi esimerkki opiskelijoiden ryhmähaastattelusta

Alkuperäisilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>haastavaa oli saada alku, et se lähtee ja et ne alkaa tekemään.. sit tulee valtava keskittymiskyky.. se paneutu siihen ideaan ja ja aina vaan uppoutu työhön ja tekemiseen.. koko ajan se eteni se työ</p> <p>haastavinta tais olla se tutustuminen... minkälaisesta tekemisestä tykkää.. miten paljon pitää yllä keskustelua.. tehtiin samalla.. tiivistämistä ja tutustumista samalla</p> <p>kanssa oli myös se aloittaminen .. tai siis kerta kerralta se oli matalampi aloittaa</p> <p>... miten olis paremmin saanut hänestä itsestään irti just simmosta et hän vielä enemmän itse valitsee värejä ja et vähän niin kuin hänestä lähtis se juttu .. se luominen siitä et aika paljon siinä sai ohjata häntä valinta vaikeaa ja sit se meni jo siihen et päätä sinä kun minä en pysty päättämään .. se tuntui hienolta kun sai hänet mukaan ja voittamaan sen pelon ja hän pysty ihan hyvin käyttämään hiiltä ja maalatakin ...</p>	<p>Aloituksen vaikeus</p> <p>Kohtaamistilanteessa huomioitavat vuorovaikutustaidot</p> <p>työskentelyyn vaikuttavien tekijöiden huomioiminen</p>	<p>Opiskelijan valmiudet kohdata muistisairas vanhus ja ohjata häntä</p>